

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

Πτυχιακή εργασία

Θέμα: «Η Πισιδία και το Monumentum Apolloniense στην Απολλωνία».

Επιβλέπων Καθηγητής:

Αναστασιάδης Βασίλειος

Φοιτήτρια:

Αποστόλογλου Βαρβάρα, Α.Μ. 1512020243

Φεβρουάριος 2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες

Εισαγωγή

Η Πισιδία

Τοπογραφία και ανθρωπογεωγραφία

Η Πισιδία κατά τους ελληνιστικούς χρόνους

Η Πισιδία κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους

A) Η περίοδος της ρεπουμπλικανικής διακυβέρνησης (133-25 π.Χ.)

B) Η πρώιμη αυτοκρατορική περίοδο (25 π.Χ.-τέλος του 1ου αιώνα μ.Χ)

Οι αποικίες του Αυγούστου στην Πισιδία

Η λατρεία του αυτοκράτορα στη ρωμαϊκή επαρχία της Γαλατίας

Οι Res Gestae του Αυγούστου

Οι Res Gestae και η προπαγάνδα

Οι Res Gestae του Αυγούστου στη Γαλατία

Οι Res Gestae του Αυγούστου στην Απολλωνία. Το Monumentum Apolloniense

Monumentum Ancyranum και Monumentum Apolloniense: οι διαφορές

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Παράρτημα

Ευχαριστίες

Η αναζήτηση του τόπου καταγωγής της οικογένειάς μου και της ιστορίας του ήταν κάτι που με απασχολούσε έντονα. Αποφασίζοντας να γνωρίσω αυτόν τον τόπο, το σημερινό Ουλούμπορλου της Τουρκίας, έμαθα ότι πρόκειται για την κατά τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους Απολλωνία της Πισιδίας, μια ελληνική πόλη στην επαρχία της Γαλατίας, όπου σώζεται και το Monumentum Apolloniense. Το ερέθισμα για την παρούσα εργασία ήταν η παρακολούθηση του μαθήματος της Ρωμαϊκής Ιστορίας του καθηγητή κ. Β. Αναστασιάδη. Θα ήθελα να τον ευχαριστήσω που μου έδωσε την ευκαιρία για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τις συμφοιτήτριες μου Κωνσταντίνα Κομιανού και Ιωάννα Μπλουτή, με τις οποίες μοιράστηκα τις σκέψεις μου. Την οικογένειά μου, που όλο αυτό το διάστημα με ενθάρρυνε. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την καλή μου φίλη Meltem Onur που είχα την τύχη να γνωρίσω στο Ουλούμπορλου και να καθοδηγήσει τις περιηγήσεις μου στην Απολλωνία. Μαζί περπατήσαμε στην Απολλωνία και μιλήσαμε με τους κάτοικους για την ύπαρξη του Monumentum Apolloniense.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αρχικά αναφέρεται στην τοπογραφία και την ανθρωπογεωγραφία της Πισιδίας. Ακολουθεί η επισκόπηση της ιστορίας της κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, μέχρι τη Ρωμαϊοκρατία και την ίδρυση από τον Αύγουστο, το 25 π.Χ., της ρωμαϊκής επαρχίας της Γαλατίας. Ο Αύγουστος, πεθαίνοντας στις 19 Αυγούστου του 14 μ.Χ., κατέλιπε μία καταγραφή των επιτευγμάτων του, που επιθυμούσε να χαραχτεί σε χάλκινες στήλες και να τοποθετηθεί μπροστά από το μασωλείο του. Η καταγραφή αυτή συνήθως αναφέρεται ως *Res Gestae Divi Augusti*. Είναι ένα κειμενικό μνημείο, έκφραση της αυτοκρατορικής λατρείας στην υπηρεσία της αυτοκρατορικής ιδεολογίας, το οποίο έχει διασωθεί όχι στη Ρώμη, αλλά μόνο στην τότε ρωμαϊκή επαρχία της Γαλατίας. Συγκεκριμένα, έχει διασωθεί σε τρεις πόλεις της σημερινής Τουρκίας, στην Άγκυρα, την πρωτεύουσα της Γαλατίας, στην Αντιόχεια, τη ρωμαϊκή αποικία, και την ελληνική πόλη της Απολλωνίας.¹

Ανάμεσα στα τρία σωζόμενα αντίγραφα, το καλύτερα διατηρημένο είναι το *Monumentum Ancyranum*, το οποίο ο γερμανός ιστορικός Theodor Mommsen χαρακτήρισε ως «βασίλισσα των επιγραφών». Στις άλλες δύο πόλεις, την Αντιόχεια και την Απολλωνία, το *Monumentum Antiochenum* και το *Monumentum Apolloniense*, αντίστοιχα, σώζονται σε αποσπασματική-θραυσματική μορφή.

Η εργασία αυτή εξετάζει το *Monumentum Apolloniense* στην πόλη της Απολλωνίας, της οποίας το όνομα άλλαξε με τον ρου της ιστορίας. Αρχικά ονομαζόταν Μορδιάιον και ήταν φημισμένη για τα εξαιρετικά κυδώνια της, τα ονομαζόμενα Μορδιανά εν Απολλωνία τη Μορδίω λεγομένη.² Επρόκειτο για μια σελευκιδική αποικία στο τμήμα της Φρυγίας που συνδέεται με την Πισιδία. Κατά τους βυζαντινούς χρόνους το όνομα Σωζόπολη αντικατέστησε το παγανιστικό όνομα Απολλωνία.³ Το σημερινό της όνομα Ουλούμπορλου της δόθηκε μετά την κατάληψη της περιοχής από τους Σελτζούκους Τούρκους, κατά τη μάχη του Μυριοκέφαλου το 1176, και σημαίνει

---

¹ Brunt, Moore (1967), σ. 2· Eck (2014), σ. 182.

² Arundell (1834), σ. 234.

³ Jones (1971), σ. 139, το όνομα Σωζόπολις εμφανίζεται για πρώτη φορά στη Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης το 381 μ.Χ.

«μεγάλοι οπωρώνες».⁴ Η πόλη Ουλούμπορλου είναι χτισμένη στις δύο πλαγιές μιας κορυφογραμμής που υψώνεται απότομα προς το ανατολικό άκρο της. Ο Buckler, ο οποίος την επισκέφθηκε το 1930, την περιγράφει ως εξής: «Το εντυπωσιακό θέαμα των σπιτιών της που κλίνουν προς τα πάνω μοιάζει με τα κεραμίδια ενός γιγαντιαίου αχυρώνα. Κατά μήκος της μακρύτερης πλευράς της πόλης διακρίνεται το ογκώδες τείχος του βυζαντινού φρουρίου».⁵

Θραύσματα του Monumentum Apolloniense⁶ ήρθαν για πρώτη φορά στην επιφάνεια από τον F.V.J., Arundell, όταν το 1833, ταξιδεύοντας για να βρει την Αντιόχεια, πέρασε από την Απολλωνία.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας μας εξετάζεται το μήνυμα που εξέπεμπαν οι Res Gestae στη Ρώμη και πώς αυτό το μήνυμα μεταφέρθηκε και τι σήμαινε για την επαρχία της Γαλατίας. Ειδικότερα, για την Απολλωνία, τι σήμαινε για την τοπική κοινωνία η ανέγερση του Monumentum Apolloniense σε σχέση με τη ρωμαϊκή εξουσία, αλλά και με την κοινωνική σύνθεση της πόλης.

Η Πισιδία

Τοπογραφία και ανθρωπογεωγραφία

Ο Ramsay υπήρξε πρωτοπόρος ως προς την εξέταση της Πισιδίας, καθώς μέχρι των ημερών του είχε εκδηλωθεί ελάχιστο ενδιαφέρον για την Πισιδία⁷ ως επαρχία και η εργασία του στο Historical Geography of Asia Minor παραμένει ανεκτίμητη, καθώς «Πισιδία» ήταν το αρχαίο όνομα μιας περιοχής της νοτιοδυτικής Τουρκίας, της οποίας τα ακριβή όρια δεν ήταν ξεκάθαρα. Αρχικά, η «Πισιδία» ήταν γεωγραφικός όρος και όχι εθνοτικός ή διοικητικός.⁸ Τα δυτικά της όρια στη Λυκία συχνά αποτελούσαν τμήμα άλλων περιφερειών, όπως και η περιοχή της Μιλυάδας, στα νότια μεταξύ Λυκίας και Πισιδίας, που ανήκε είτε στη μια περιοχή είτε την άλλη, ή σε καμιά από τις δύο. Οι δυτικές πόλεις της Πισιδίας ανήκαν στην Παμφυλία. Ο Στράβων αναφέρει «τῶν Πισιδῶν πόλεις οἱ μὲν εἰσὶ τελείως ὄρεινοί, οἱ δὲ καὶ μέχρι τῶν ὑπῳρειῶν καθήκοντες ἐφ' ἐκάτερα, ἐπὶ δὲ τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Μιλυάδα,

---

⁴ Demirdal (1968), σ. 62-63.

⁵ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. xiv.

⁶ Στο παράρτημα της εργασίας αναγράφονται όλα τα θραύσματα που ανακαλύφθηκαν στην Απολλωνία.

⁷ Ramsay (1890), σ. 279.

⁸ Bracke (1993), σ. 15.

Φρυξί και Λυδοί και Καρσίν ὄμορου». ⁹ Η Πισιδία έγινε για πρώτη φορά ξεχωριστή επαρχία κατά τη βασιλεία του Διοκλητιανού, τον 3^ο μ.Χ. αιώνα. Μέχρι τότε υπαγόταν σε διάφορες επικράτειες.

Ψηλά βουνά εναλλάσσονται με λίμνες, βαθιές κοιλάδες και πεδιάδες που δημιουργούν μια ποικιλόμορφη περιοχή. Η διπλή λίμνη του Egerdir (η αρχαία Λίμνη) βρίσκεται στα νότια, απέναντι από τα βουνά του Ταύρου. Κατά μήκος της βόρειας όχθης της περνάει ένας μεγάλος δρόμος, η Πισιδιανή Οδός, η νοτιότερη γραμμή της Μικράς Ασίας από την ανατολή προς τη δύση, μέσω της οποίας για αιώνες γινόταν η διακίνηση μεταξύ της εσωτερικής Ασίας και της Ευρώπης. ¹⁰

Σήμερα η περιοχή εκτείνεται από τον σύγχρονο κόλπο της Αττάλειας μέχρι τις λίμνες Burdur, Egerdir και Beyşehir και τα βουνά του Ταύρου. Ωστόσο, η περιοχή, από γεωγραφική άποψη, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ενότητα, καθώς περικλείει πολύ διαφορετικά τοπία: από μάλλον μεγάλες πεδιάδες, γύρω από το Burdur και το Beyşehir, μέχρι άγριες και απομακρυσμένες ορεινές περιοχές, ιδίως στα νοτιοανατολικά. Περιλαμβάνει τις λεκάνες τριών μεγάλων ποταμών, του Κέστρου (Aksu), του Ευρυμέδοντα (Koca Çay) και του Μέλανα (Manavgat Çay) ¹¹ που εισέρχονται στην ορεινή περιοχή. Κατά την κλασική αρχαιότητα, την περιοχή κατοικούσαν φυλές, όπως οι Μιλύες στα δυτικά, οι Πισιδοί στα ανατολικά και οι Σόλυμοι. Οι Πισιδοί κατάγονται από τον Σόλυμο, μυθολογικό ήρωα, γιο του Δία ή - σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή- του Άρη. Οι Σόλυμοι ήταν αρχαίος ορεινός λαός της Λυκίας και Κιλικίας. ¹² «Το έθνος των Σολύμων, που είναι οι Πισίδες, έλαβον την ονομασία τους από τον Σόλυμο, τον υιόν του Διός και της Χαλκήνης». ¹³

Οι Σόλυμοι σχετίζονται με την περιοχή της Μιλυάδος στη νοτιοδυτική Πισιδία που σήμερα ονομάζεται Λυκία. ¹⁴ Οι Πισιδοί εμφανίζονται για πρώτη φορά στην αρχαία

---

⁹ Στράβωνος (1889), σ. 71.

¹⁰ Ramsay (1890), σ. 280.

¹¹ Νικολάου Γλυκύ. Μελετίου Γεωγραφία Παλαιά και Νέα. Βενετία αψκη (1728) «Ο Κέστρος ἄρχεται ἐκ τῆς Πισιδίας, εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰσαυρίας καὶ διὰ τῆς Καρβαλίας ἐρχόμενος εἰς τὴν Παμφυλίαν εἰσβάλλει στὸ Παμφύλιον Πέλαγος. Ὁ Εὐρυμέδων ἔχει τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τοῦ Ταύρου ὄρους καὶ ποτίζων τὴν Ἄσπενδο μὲ μεγάλη ὄρμη ἐμβαίνει εἰς τὴν θάλασσαν. Μέχρι τὴν ἐκβολὴ τοῦτου τοῦ ποταμοῦ ὁ Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Κίμων ἔδωξε τὸν Ξέρξη φεύγοντα ἐκ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν στόλον του. Ὁ Μέλας ποταμὸς, κοινῶς Κρύο Νερό, ὅστις τρέχει πλησίον τῆς Σίδης καὶ χωρίζει τὴν Παμφυλίαν ἀπὸ τὴν Κιλικίαν».

¹² Στράβωνος (1889), σ. 76.

¹³ Ηρωδιανός, *Περὶ καθ. προσωδίας* 7.172.

¹⁴ Ηροδότου, *Ιστ.* 1.173.3.

ιστοριογραφία στα γραπτά του Ξενοφώντα, ο οποίος καταγράφει μια πισιδική επανάσταση ενάντια στον βασιλιά Αρταξέρξη, το 401 π.Χ.¹⁵

Κοινό γνώρισμα ανάμεσα στις φυλές αυτές υπήρξε η πολεμική τους φήμη, η οποία μερικές φορές συγγέεται με τη φήμη ότι ήταν απολίτιστες ή βάρβαρες. Ειδικότερα, οι Πισιδοί, η κυρίαρχη ομάδα, θεωρούνταν ένας ανεξάρτητος,¹⁶ πολεμοχαρής και ατίθασος λαός. «Οί δὲ ἄνθρωποι οὗτοι τὸ μὲν γένος Πισίδαί εἰσὶ βάρβαροι, χωρίον δὲ οἰκοῦσιν ὑπερύψηλον καὶ πάντη ἀπότομον, καὶ ἡ ὁδὸς παρὰ τὴν πόλιν χαλεπή», μας πληροφορεῖ ο Αρριανός.¹⁷ Ωστόσο, είναι θεμελιώδες λάθος να συγγέεται η επιτηδειότητα στον πόλεμο με τη μη εξελληνισμένη βαρβαρική συμπεριφορά. Τόσο οι γραπτές όσο και οι αρχαιολογικές μαρτυρίες δείχνουν ότι οι Πισιδοί ανέπτυξαν αστικές κοινότητες, των οποίων ο σκοπός και η λειτουργία για την προώθηση των συμφερόντων της κοινότητας, ως ανεξάρτητης αυτοδιοικούμενης ομάδας ήταν πανομοιότυποι με εκείνους των ελληνικών πόλεων που είχαν αποτελέσει το πρότυπό τους.¹⁸

Το βουνό και η πεδιάδα, η Πισιδία και η Παμφυλία, ήταν ἀρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Η εποχιακή μετανάστευση, η μετακινούμενη κτηνοτροφία και οι αλληλοσυμπληρούμενες οικονομικές συνθήκες σήμαιναν ότι καμία δεν μπορούσε να υπάρξει χωρίς την άλλη. Αυτή η πολύπλοκη σχέση είναι θεμελιώδης για την κατανόηση της περιοχής σε όλες τις περιόδους και συνεπάγεται τόσο πολιτιστικές όσο και οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Για πολλούς αιώνες, μετά την αρχική περίοδο μετανάστευσης και εγκατάστασης, ο γηγενής πληθυσμός των ορεινών περιοχών επηρέαζε σε αξιοσημείωτο βαθμό τους Έλληνες νεοφερμένους. Αργότερα, και κυρίως μετά τον 4ο αιώνα π.Χ., αυτή η διαδικασία επιρροής αντιστράφηκε και ο γηγενής πληθυσμός των ορεινών περιοχών εξελληνίστηκε ταχύτατα.¹⁹ Τα εκτεταμένα αρχαιολογικά κατάλοιπα των πισιδιανών κοινοτήτων της ελληνιστικής περιόδου, από τον 3ο έως τον 1ο αιώνα π.Χ., προσφέρουν εξαιρετικά τεκμήρια αυτής της εξέλιξης, η οποία βρίσκει παραλληλισμούς σε πολλά άλλα μέρη της Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής κατά τους αιώνες μετά τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου.²⁰

---

¹⁵ Ξενοφώντος, *Αν.* 1.1.11, 2.1, 9.14.

¹⁶ Mitchell (1991), σ. 119-121.

¹⁷ Αρριανός, *Αλεξ. Αν.* 1.1.27 .5.

¹⁸ Mitchell (1991), σ. 122.

¹⁹ Mitchell (1991), σ. 121.

²⁰ Mitchell (1991), σ. 122.

Για τις εσωτερικές συνθήκες στην Πισιδία δεν γνωρίζουμε σχεδόν τίποτα μέχρι την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου και του Αντίγονου.²¹ Η περιοχή έγινε τότε καλύτερα γνωστή στους Έλληνες, χάρη στις εκστρατείες του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τους ιστορικούς που κατέγραφαν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν ο ίδιος και οι στρατηγοί προκειμένου να καθυποτάξουν την περιοχή και να αντιμετωπίσουν τον «βάρβαρο» πληθυσμό της (Στράβων 12 7.3).²²

Από τα μέσα του 6ου π.Χ. αιώνα η Πισιδία βρισκόταν υπό την κυριαρχία της περσικής αυτοκρατορίας μέχρι την κατάκτησή της από τον Μέγα Αλέξανδρο. Εφεξής ιδρύονται εκεί αποικίες και αρχίζουν να εμφανίζονται οι ελληνικές πόλεις. Πολλές από αυτές ιδρύθηκαν από τους διαδόχους του, στο πλαίσιο αναδιοργάνωσης της επικράτειας της πρώην περσικής αυτοκρατορίας.²³

Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου το 323 π.Χ. και την κατάρρευση της αυτοκρατορίας του, το 301 π.Χ., τα υψίπεδα της Πισιδίας πέρασαν κάτω από τον έλεγχο όλων των βασιλείων της ελληνιστικής περιόδου, όπως του Αντίγονου του Μονόφθαλμου, του Πτολεμαίου της Αιγύπτου, των Σελευκιδών της Συρίας και των Ατταλιδών της Περγάμου.

Η Πισιδία κατά τους ελληνιστικούς χρόνους

Η Πισιδία βρέθηκε από την αρχή στο επίκεντρο της διαμάχης των διαδόχων για τον διαμοιρασμό της αυτοκρατορίας του Αλέξανδρου. Ο Αλέξανδρος σηματοδοτεί την αρχή του εξελληνισμού της.

Το 333 π.Χ. ο Αλέξανδρος συνένωσε την Πισιδία με τη Φρυγία και ανέθεσε τον έλεγχό της στον Αντίγονο τον Μονόφθαλμο (333-301 π.Χ.).²⁴ Αυτή η νέα μακεδονική σατραπεία, η Μεγάλη Φρυγία, περιελάμβανε τη Φρυγία και την Πισιδία. Πρωταρχικό μέλημα του Αντίγονου ήταν η ειρήνευση αυτών των περιοχών και η διασφάλιση της προσβασιμότητας των μεγάλων κύριων δρόμων που ήταν ζωτικής σημασίας για τις ενισχύσεις και τις προμήθειες του Μεγάλου Αλεξάνδρου, καθώς η Πισιδία βρίσκεται επάνω στους κύριους δρόμους που οδηγούν από τη Βιθυνία, διαμέσου των Σάρδεων και της Πισιδικής πόλης Τερμησσού, στα λιμάνια της

---

²¹ Jones (1971), σ. 124.

²² Kosmetatou (1997), σ. 7.

²³ Chaniotis (2013), σ. 23.

²⁴ Kosmetatou (1997), σ. 8.

Παμφυλίας.²⁵ Ο Αλέξανδρος είχε θέσει τα θεμέλια της πολιτικής του με τρόπο ώστε να ελέγξει αυτή τη στρατηγικά σημαντική περιοχή. Ήθελε να κυριαρχήσει σε αυτόν τον πληθυσμό της Δυτικής Ανατολίας με ειρηνικό τρόπο. Αυτή την πολιτική θα ακολουθούσε και ο Αντίγονος καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας του ως σατράπη.²⁶

Ο Αλέξανδρος κατά τη διάρκεια της σύντομης παραμονής του στη Πισιδία κατέλαβε τρεις πόλεις, τη Σέλγη, τη Σαγαλασσό και την Τερμησσό.²⁷ Ο Αντίγονος, το 333 π.Χ., πολιόρκησε και κατέλαβε τις Κελαινές, φρυγική πόλη στα όρια της Πισιδίας, σημαντική για την επικοινωνία βορρά-νότου, την οποία και έκανε πρωτεύουσα της σατραπείας του και εγκαταστάθηκε εκεί με τη μακεδονική οικογένειά του. Η πόλη αυτή είχε το πλεονέκτημα ότι βρισκόταν πολύ κοντά στην Πισιδία στα δυτικά, μια περιοχή που τον ανησυχούσε. Λίγο αργότερα ίδρυσε την Κρητόπολη στην Πισιδία, ως μέρος του προγράμματος αποικισμού του. Η τοποθεσία της Κρητόπολης, η οποία έχει πρόσφατα ταυτοποιηθεί από τον Mitchell, ήταν σημαντική, καθώς βρισκόταν κοντά στον οδικό άξονα που διακλαδίζεται με τη διαδρομή από τη δύση προς την ανατολή. Όπως δηλώνει και το όνομα της, αυτή η πόλη κατοικήθηκε από κρήτες μισθοφόρους του μακεδονικού στρατού, οι οποίοι επιτηρούσαν τις τρεις πισιδικές πόλεις, τη Σέλγη, τη Σαγαλασσό και την Τερμησσό, αλλά και γενικότερα την περιοχή που είχε τη φήμη ότι δημιουργούσε προβλήματα.²⁸

Η κατάσταση στην Πισιδία αλλάζει δραματικά με τον θάνατο του Αλέξανδρου. Ξεσπούν διαμάχες μεταξύ των στρατηγών του, τόσο στις ελληνικές όσο και τις μη ελληνικές πόλεις στην Ελλάδα και την Ανατολία. Το 323, κατά τη στιγμή του θανάτου του Αλέξανδρου, κανένας από τους διαδόχους δεν διέθετε ούτε τη νομιμότητα ούτε αρκετή δύναμη, ώστε να μπορεί να διεκδικήσει το σύνολο της αυτοκρατορίας. Εκείνο, επομένως, το οποίο χαρακτηρίζει τις ενέργειές τους στις επόμενες δεκαετίες είναι η προσπάθεια καθενός ξεχωριστά να επεκτείνει όσο το δυνατόν την κυριαρχία του είτε σε μια επαρχία είτε σε ένα σύνολο επαρχιών, ώστε να καρπωθεί υψηλούς φόρους για να μπορεί να στρατολογήσει μισθοφόρους και να

---

²⁵ Kosmetatou (1997), σ. 8.

²⁶ Kosmetatou (1997), σ. 8.

²⁷ Mitchell (1994), σ. 129.

²⁸ Kosmetatou (1997), σ.10.

διαθέτει ένα κέντρο εξουσίας με κάποια συνοχή. Με ορμητήριο ένα τέτοιο κέντρο θα μπορούσε περαιτέρω να κατακτήσει ολόενα και ευρύτερες όμορες περιοχές.²⁹

Μετά τον απροσδόκητο θάνατο του Αλέξανδρου στη Βαβυλώνα, τον Ιούνιο του 323 π.Χ., και τις αλληλοσυγκρουόμενες φιλοδοξίες των μακεδόνων στρατηγών, δημιουργούνται εντέλει αρκετά ξεχωριστά βασίλεια στην έως τότε ενιαία αυτοκρατορία.³⁰ Ο Περδίκκας ως χιλιάρχος ορίζεται και κηδεμόνας των βασιλέων Φίλιππου Γ΄ του Αριδαίου και του βρέφους Αλέξανδρου Δ΄. Ο Περδίκκας ήταν αρχηγός μιας ισχυρής φατρίας που περιελάμβανε τον προσωπικό του σωματοφύλακα, τον Αρίστονο, το νεότερο αδελφό του Αλκέτα, τον κουνιάδο του Πολέμωνα, τον λοχαγό του Σέλευκο, μετέπειτα ιδρυτή της δυναστείας των Σελευκιδών, τον σατράπη του Ελλησπόντου Λεοννάτο και τον Ευμένη Καρδιανό.³¹

Ο Περδίκκας αναδιανέμει τις σατραπείες και επανατοποθετεί τον Αντίγονο στη Μεγάλη Φρυγία και, επιπρόσθετα, στη Παμφυλία και τη Λυκία. Ωστόσο, η θέση του Αντίγονου υπονομεύεται από τον παράλληλο διορισμό του Ευμένη Καρδιανού ως σατράπη της Καπαδοκίας και της Παφλαγονίας, αντίβαρο στην αυξανόμενη δύναμη του Αντίγονου.³² Ο Περδίκκας διέταξε τον Αντίγονο να ενώσει τις δυνάμεις του με τον Λεοννάτο και να αποσπάσει την Καπαδοκία και την Παφλαγονία από τον Αριαράθη Α΄, ώστε σε αυτές τις περιοχές να εγκαταστήσει τον Ευμένη ως σατράπη. Ο Αντίγονος αρνείται να ακολουθήσει τις διαταγές του Περδίκκα και να βοηθήσει τον Ευμένη και έτσι χάνει τον έλεγχο της Μεγάλης Φρυγίας, συμπεριλαμβανομένης και της Πισιδίας. Το 322 π.Χ., ο Περδίκκας διέσχισε τη Μικρά Ασία και νίκησε τον Αριαράθη. Ειρήνευσε την Ισαυρία που συνορεύει στα ανατολικά με την Πισιδία, ενώ ο Αντίγονος δραπέτευσε στη Ελλάδα, όπου ενώθηκε με τον Αντίπατρο και τον Κρατερό. Ο Περδίκκας επιλέγει ως τόπο του αρχηγείου του την Πισιδία, όπου εγκαθίσταται, και τοποθετεί τον αδελφό του Αλκέτα στην Τερμησό και τον Ευμένη Καρδιανό στη σατραπεία Καπαδοκίας και Παμφυλίας. Ωστόσο, ο Αντίγονος διασχίζει τη Μικρά Ασία και, με τη βοήθεια του Αντίπατρου και του Κρατερού, κατευθύνεται εναντίον του Περδίκκα και, το 320 π.Χ., θέτει υπό τον έλεγχό του τη Λυδία, την Ιωνία και την Καρία. Ο Περδίκκας, αφήνοντας τον αδελφό του στην

---

²⁹ Χανιώτης (1997), σ. 51.

³⁰ Austin (1981), σ. 22.

³¹ Kosmetatou (1997), σ. 11.

³² Πλούταρχου, Ευμένης 3.2.

Πισιδία, εκστρατεύει εναντίον του Αντίγονου στη Μικρά Ασία και του Πτολεμαίου στην Αίγυπτο, όπου όμως και δολοφονείται.³³

Μετά από νέα συμφωνία μεταξύ των διαδόχων, ο Αντίγονος αποκαθίσταται ως σατράπης της Μεγάλης Φρυγίας, ο Ευμένης Καρδιανός της Φρυγίας του Ελλήσποντου, ενώ ο Αλκέτας προσπαθεί να διατηρήσει τα κεκτημένα του στην Πισιδία. Ο Αντίγονος, χάρη στην προπαγάνδα του προς τις πισιδικές πόλεις και τους εκεί εγκατεστημένους μισθοφόρους στρατιώτες, καταφέρνει να στραφούν εναντίον του Ευμένη και να τον πολεμήσουν. Στη συνέχεια, το 319 π.Χ. ο Αντίγονος στρέφεται εναντίον του Αλκέτα στην Κρητόπολη.³⁴ Η ταχύτητα της πορείας του, του επέτρεψε τον αιφνιδιασμό, πλην όμως προδόθηκε από τις σάλπιγγες των ελεφάντων του, καθώς ήταν ο μόνος στρατηγός που χρησιμοποιούσε ελέφαντες.³⁵ Οι πισιδιοί μισθοφόροι προτρέπουν τον Αλκέτα να πάει στη Τερμησσό, όπου όμως οι κάτοικοι της τον προδίδουν και ο Αλκέτας πεθαίνει. Ο στρατός του παραδίδεται και ενσωματώνεται στο στρατό του Αντίγονου.³⁶ Έτσι, η Πισιδία επιστρέφει στον Αντίγονο, ο οποίος επανέρχεται στην πρωτεύουσα του, τις Κελαινές.

Το γεγονός ότι ο Αντίγονος ο Μονόφθαλμος έχει συγκεντρώσει πάρα πολύ μεγάλη δύναμη οδηγεί τους άλλους διαδόχους, δηλαδή τον Σέλευκο Α΄, κυβερνήτη του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας του Αλεξάνδρου, τον Πτολεμαίο Α΄ της Αιγύπτου και τον Λυσίμαχο, σε μια συμμαχία εναντίον του. Η κρίσιμη μάχη δίνεται στην Ιψό της Φρυγίας, το 301, όπου ηττάται ο Αντίγονος.³⁷

Οι διάδοχοι διανέμουν τα κεκτημένα του Αντίγονου και έτσι το μεγαλύτερο τμήμα της κεντρικής και δυτικής Μ. Ασίας παραχωρείται στον Λυσίμαχο, ενώ η δυτική ακτή διανέμεται μεταξύ του Σέλευκου Α΄ και του Πτολεμαίου Α΄ Σωτήρα της Αιγύπτου.³⁸ Αργότερα, στη μάχη του Κουροπεδίου το 281 π.Χ., ο Λυσίμαχος ηττάται και σκοτώνεται από τον Σέλευκο Α΄. Ο Σέλευκος Α΄ παίρνει τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της Μ. Ασίας και γίνεται ο ιδρυτής της δυναστείας των

---

³³ Kosmetatou (1997), σ. 13-14.

³⁴ Kosmetatou (1997), σ. 15.

³⁵ Ramsay (1923), σ. 287.

³⁶ Ramsay (1923), σ. 287.

³⁷ Χανιώτης (2016), σ. 60.

³⁸ Kosmetatou (1997), σ. 20.

Σελευκιδών (281-190).³⁹ Μετά τον θάνατο του Λυσίμαχου, το 281, η Πισιδία πέρασε στους Σελευκίδες.⁴⁰

Οι Σελευκίδες ίδρυσαν πόλεις στην Πισιδία, όπως έκαναν και σε ολόκληρη την επικράτειά τους. Προσπάθησαν να ελέγξουν την περιοχή με δύο τρόπους: πρώτον, με στρατιωτικές εκστρατείες και, δεύτερον, με την ίδρυση αποικιών. Η ίδρυση της πόλης ήταν ένα κατάλληλο και διαρκές μέσο προπαγάνδας, καθώς και στρατιωτικού ελέγχου και πολιτιστικής επιρροής.⁴¹ Ήταν αρκετά σοφοί ώστε να επιτρέπουν στον τοπικό πληθυσμό να ασκεί τη δική του εσωτερική πολιτική, εφόσον εκπλήρωναν τις υποχρεώσεις τους, όσον αφορά στον φόρο και τη στρατιωτική υποστήριξη.⁴² Σπάνια παρενέβαιναν στις σχέσεις μεταξύ των πόλεων. Ίδρυσαν έναν αριθμό αποικιών, όπως την Απολλωνία, τη Λαοδίχεια την Κατακεκαυμένη και την Αντιόχεια, που βρίσκονταν βόρεια της Σαγαλασσού στην περιοχή της Φρυγίας. Μια ακόμη αποικία που ιδρύθηκε από τον Σέλευκο Β΄, η Σελεύχεια Σιδηρά είναι η μόνη γνωστή αποικία στην περιοχή της Πισιδίας.⁴³ Οι κάτοικοι αυτών των πόλεων ήταν Έλληνες από διάφορες περιοχές ή μακεδόνες βετεράνοι που εγκαταστάθηκαν εκεί ως αγρότες και ιδιοκτήτες-καλλιεργητές.

Γνωρίζουμε ότι ο Σέλευκος Α΄ ο Νικάτωρ ίδρυσε την Απολλωνία, ενώ οι άλλες πιθανόν χτίστηκαν περίπου την ίδια εποχή από τον ίδιο ή από τον γιο του, τον Αντίοχο Α΄.⁴⁴ Ωστόσο, ούτε η Απολλωνία ούτε η Αντιόχεια αποτελούσαν εξολοκλήρου νέα δημιουργήματα. Το παλαιότερο όνομα της Απολλωνίας ήταν Μορδιάιον. Ο Ramsay επισημαίνει ότι το όνομα Μόρδιος αναφέρεται ως ανθρωπωνύμιο που εντοπίζεται μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή και συνδέεται με το Μορδιάιον, δηλαδή το παλαιό όνομα της Απολλωνίας της Πισιδίας.⁴⁵

Η Αντιόχεια ήταν μια πραγματική αποικία. Οι άποικοι ήταν Έλληνες, στρατολογημένοι από τη Μαγνησία του Μαιάνδρου. Η Απολλωνία ήταν, επίσης, πραγματική αποικία και οι άποικοι ήταν ίσως Λύκιοι και Θρακιώτες που τους προσέλκυσαν οι μισθοφόροι του Σέλευκου. Ωστόσο, η σχετική τεκμηρίωση δεν

³⁹ Vanhaverbeke, Waelkens (2005), σ. 49.

⁴⁰ Jones (1971), σ. 127, Levick (1967), σ. 17.

⁴¹ Owens (1991), σ. 75.

⁴² Walbank (1981), σ. 163-164.

⁴³ Kosmetatou (1997), σ. 21.

⁴⁴ Jones (1971), σ. 128.

⁴⁵ Ramsay (1897), σ. 474, ο Στέφανος Βυζάντιος, στο λήμμα Απολλωνία αναφέρει «Απολλωνία Πισιδίας, ή πρότερον Μορδιάιον» (106,11).

είναι επαρκής.⁴⁶ Η δημοτικότητα των μακεδονικών ασπίδων σε οστεοθήκες και δημόσια μνημεία στη Σαγαλασσό υποδηλώνει επίσης, ότι μακεδόνες βετεράνοι μπορεί να εγκαταστάθηκαν στην πόλη αυτή, ίσως από τον Αντίοχο Β΄ (κατά των Γαλατών) ή από τον Αντίοχο Γ΄ (για τον έλεγχο της πόλης).⁴⁷

Η παρουσία των σελευκιδικών στρατευμάτων δεν ενόχλησε τους Πισιδούς, οι οποίοι αντιθέτως τους θεώρησαν απαραίτητους κατά το δεύτερο μισό του 3ου αιώνα, μια περίοδο κατά την οποία απειλούνταν η ασφάλεια των πόλεων της Ανατολίας. Την ανάγκη για ασφάλεια επέτειναν οι γαλατικές επιδρομές κατά τη διάρκεια του 3^{ου} π.Χ. αιώνα. Οι Πισίδες υπηρέτησαν ως στρατιώτες μαζί με τον σελευκιδικό στρατό και πολέμησαν τους εισβολείς. Καιρό μετά την αποτροπή της γαλατικής απειλής, οι Πισίδες ανταπέδωσαν αυτή την επιτυχή από κοινού με τους Σελευκίδες προσπάθειά τους, παγιώνοντας την αμφίπλευρη σχέση τους με το βασίλειο της Συρίας, σχέση που διασφάλισε τα οφέλη της ειρήνης και της ευημερίας του εξελληνισμού.⁴⁸

Αυτή η αρμονική συμμαχία, όμως, δεν κράτησε για πολύ καιρό. Η Πισιδία ενεπλάκη στη στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ του Αντίοχου Γ΄ και του σφετεριστή Αχαιού, ο οποίος ενέπλεξε τον Άτταλο Α΄ και τη δυναστεία της Περγάμου στις πισιδικές υποθέσεις. Η Πέργαμος υπήρξε ένα αγκάθι για όλους τους Σελευκίδες βασιλείς από τον Αντίοχο Α΄ έως τον Αντίοχο Γ΄.⁴⁹

Ο Άτταλος Α΄ της Περγάμου προσπάθησε να κινηθεί προς ανατολάς μέσα στην Πισιδία. Ο Αχαιός, κυβερνήτης της Μικράς Ασίας και μητρικός θείος του Αντίοχου Γ΄ της Συρίας, πολέμησε τον Άτταλο και τον απώθησε πίσω στην Πέργαμο. Ο Αχαιός ενθαρρύνθηκε από αυτή του την επιτυχία και, ενώ ο Αντίοχος Γ΄ ήταν απασχολημένος στη Συρία στη σύγκρουση με τον Πτολεμαίο Δ΄ τον Φιλοπάτορα, αυτοανακηρύχθηκε βασιλιάς και σφετερίστηκε την εξουσία. Αφού εξασφάλισε τη βοήθεια του Πτολεμαίου Δ΄ του Φιλοπάτορα, εχθρού του Αντίοχου, εγκαταστάθηκε στην Πισιδία από το 218 π.Χ. έως το 216 π.Χ. Ένα χρόνο μετά τον σφετερισμό της εξουσίας από τον Αχαιό, το 217 π.Χ., ο Πτολεμαίος Δ΄ συγκρούεται με τον Αντίοχο Γ΄ στη Ράφια. Πάντως, μετά τη μεταξύ τους σύναψη ειρήνης, ο Πτολεμαίος εγκατέλειψε τον Αχαιό. Το 216 π.Χ., ο Άτταλος Α΄ συμμάχησε με τον Αντίοχο Γ΄ εναντίον του Αχαιού, τον οποίο νίκησαν στις Σάρδεις. Έτσι, η Πισιδία επιστρέφει και

---

⁴⁶ Jones (1971), σ. 128.

⁴⁷ Kosmetatou (2005), σ. 221.

⁴⁸ Kosmetatou (1997), σ. 22` Levick (1967), σ. 16-20.

⁴⁹ Kosmetatou (1997), σ. 23.

πάλι στους Σελευκίδες και αποτελεί τμήμα της Συρίας από το 216 π.Χ. έως το 188 π.Χ.⁵⁰

Η Πισιδία χάθηκε οριστικά για τους Σελευκίδες, όταν ο Αντίοχος Γ΄ και ο στρατός του, που περιελάμβανε πισίδες μισθοφόρους, ηττήθηκαν από τον Ευμένη Β΄ της Περγάμου και τους ρωμαίους συμμάχους του, στη μάχη της Μαγνησίας, το 189 π.Χ. Τότε, μάλιστα, ο Αντίοχος Γ΄ αναγκάστηκε να συνάψει συνθήκη ειρήνης, τη συνθήκη της Απάμειας.⁵¹ Ο Αντίοχος έχασε όλες τις περιοχές, οι οποίες βρίσκονται στα δυτικά του όρους Ταύρου, δηλαδή το σύνολο της Μικράς Ασίας. Εκείνοι οι οποίοι είχαν συμμαχήσει με τους Ρωμαίους αποδείχθηκαν οι μεγάλοι κερδισμένοι από αυτή τη συνθήκη. Πολύ περισσότερο κερδισμένος αναδείχθηκε ο βασιλέας του Περγάμου, ο Ευμένης ο Β΄, το βασίλειο του οποίου επεκτάθηκε σημαντικά, καθώς οικειοποιήθηκε όλες τις κτήσεις του Αντίοχου στη Μικρά Ασία, και έτσι η Πέργαμος κατέστη η νέα μεγάλη δύναμη στην Ανατολή.⁵²

Η Πισιδία και Παμφυλία περιήλθαν στην κυριαρχία της Περγάμου.⁵³ Γενικότερα, η ειρήνη της Απάμειας αποτελεί ένα ορόσημο στην ελληνιστική ιστορία, καθώς αλλάζει εντελώς την πολιτική γεωγραφία της ανατολικής Μεσογείου. Αλλά έχει και ιδιαίτερη σημασία για την παρουσία των Ρωμαίων στην Ανατολή όχι απλώς ως μία πολιτική δύναμη, η οποία επεμβαίνει σε περιφερειακές διενέξεις, αλλά πλέον ως κυρίαρχο ρυθμιστή των πραγμάτων.⁵⁴ Έτσι, αμέσως μετά τη συνθήκη της Απάμειας, το 189, ο ύπατος Manlius Vulso ανέλαβε τη διοίκηση των ρωμαϊκών δυνάμεων και ξεκίνησε μια εκτεταμένη στρατιωτική εκστρατεία για να ειρηνεύσει τη Μικρά Ασία.⁵⁵ Αυτή η εκστρατεία έδειξε για πρώτη φορά την πλήρη στρατιωτική ισχύ της Ρώμης στην κεντρική Μικρά Ασία.⁵⁶

Η πολιτική σημασία της ειρήνης της Απάμειας έγκειται στο γεγονός ότι δεν πρόκειται απλώς για συνθήκη ειρήνης, αλλά για μονομερή αναγγελία των αποφάσεων της Ρώμης. Οι Ρωμαίοι δεν (συν)διαπραγματεύονται, απλώς ανακοινώνουν και επιβάλλουν τη βούλησή τους. Ως ηγεμόνες αποφασίζουν αυτόβουλα ποιος δικαιούται να επεκταθεί σε επιπλέον περιοχές και ποιος οφείλει να συρρικνώσει την επικράτεια

⁵⁰ Kosmetatou (1997), σ. 23-24.

⁵¹ Bracke (1993), σ. 20.

⁵² Χανιώτης (2016), σ. 144.

⁵³ Kosmetatou (1997), σ. 24.

⁵⁴ Χανιώτης (2016), σ. 143-144.

⁵⁵ Vanhaverbeke, Waelkens (2005), σ. 51.

⁵⁶ Mitchell (1991), σ. 123.

του. Αυτός ο τρόπος άσκησης της εξουσίας από τους Ρωμαίους είναι καινοφανής για την Ανατολή. Όλες οι πόλεις και τα κράτη αναγνωρίζουν την ανώτερη πολιτική θέση της Ρώμης. Η Ρώμη υποκαθιστά ως ρυθμιστής την ισχύ που απολάμβαναν παλαιότερα οι ελληνιστικοί βασιλείς σε αυτή την περιοχή, όταν οι ελληνικές πόλεις κατέφευγαν σε κάποιον ελληνιστικό βασιλέα για να επιλύσει τις διαφορές τους ή για να ζητήσουν βοήθεια. Τώρα η νέα δύναμη, η οποία αναλαμβάνει αυτόν τον ρόλο, είναι η Ρώμη.⁵⁷

Τον Ευμένη Β΄ διαδέχεται ο Άτταλος Β΄ (159-139 π.Χ.), ήδη ηλικιωμένος όταν γίνεται βασιλιάς, ο οποίος φροντίζει με κάθε τρόπο να μην προκαλέσει τους Ρωμαίους.⁵⁸ Στη συνέχεια, τον διαδέχεται ο Άτταλος Γ΄, ο οποίος πεθαίνει μετά από πολύ σύντομη διακυβέρνηση, από το 139 έως το 133 π.Χ. Ο Άτταλος Γ΄ δεν θα γίνει ξακουστός ούτε για μια στρατιωτική νίκη ούτε για τα πραγματικά ενδιαφέροντά του -που ήταν η ιατρική, η φαρμακολογία και η βοτανική, όντας συγγραφέας εξαιρετικών συγγραμμάτων- αλλά για τη διαθήκη του: πεθαίνοντας, το 133 π.Χ., κληροδοτεί το βασίλειό του στους Ρωμαίους.⁵⁹ Για την πόλη της Περγάμου, καθώς και τις περιοχές της επικράτειάς της, προβλέπει καθεστώς ελευθερίας, όλο το υπόλοιπο βασίλειό του περιέρχεται στους Ρωμαίους. Η αποδοχή της διαθήκης από τη Ρώμη συνεπάγεται την πρόσκτηση του πλουσιότερου βασιλείου της Ανατολής.⁶⁰

Οι Ρωμαίοι προσαρτούν το βασίλειο της Περγάμου μετά την καταστολή και της επανάστασης του Αριστόνικου (133-130). Ο Αριστόνικος, ετεροθαλής αδελφός του Άτταλου, δεν αναγνωρίζει τη διαθήκη και διεκδικεί τον θρόνο. Συγκεντρώνει πολλούς υποστηρικτές και κατορθώνει να κερδίσει την υποστήριξη μεγάλου μέρους του πληθυσμού, υποσχόμενος αποκοπή χρεών και αναδασμό γης. Όμως, η προσπάθειά του να διαμορφώσει μία ευρεία συμμαχία κατά της Ρώμης και κατά της εκτέλεσης της διαθήκης αποτυγχάνει, διότι η προσδοκία των περισσότερων πόλεων να απαλλαγούν από τη φορολογία που είχε επιβάλει το βασίλειο του Αττάλου, να αποτινάξουν τη μοναρχία και να ανακτήσουν την ανεξαρτησία τους υπερίσχυε κατά πολύ της προοπτικής να αντικαταστήσουν τον θανόντα βασιλιά με έναν διάδοχό του. Το 129 π.Χ., δέκα συγκλητικοί φθάνουν από τη Ρώμη για να καθορίσουν την τύχη

---

⁵⁷ Χανιώτης (2016), σ. 144.

⁵⁸ Χανιώτης (2016), σ. 170.

⁵⁹ Χανιώτης (2016), σ. 170.

⁶⁰ Χανιώτης (2016), σ. 171.

των νέων εδαφών. Δωρίζουν πολλά από τα εδάφη σε βασιλείς γειτονικών βασιλείων, όπως της Βιθυνίας και της Γαλατίας, οι οποίοι είχαν υποστηρίξει τους Ρωμαίους στον πόλεμο, και τα υπόλοιπα εδάφη συγκροτούν μία νέα επαρχία, την επαρχία της Ασίας. Πρόκειται για την πρώτη φορά που οι Ρωμαίοι προσάρτησαν εδάφη στο ρωμαϊκό κράτος, δηλαδή την επαρχία της Ασίας.⁶¹

Ο διαδεδομένος εξελληνισμός της περιοχής κατά την ύστερη ελληνιστική περίοδο μαρτυρείται στις περισσότερες πησιδικές πόλεις, καθώς υιοθέτησαν την ελληνική πολιτειακή οργάνωση και τους θεσμούς της και κατασκεύασαν δημόσια κτήρια, όπως βουλευτήρια, θέατρα και αγορές, αλλά και υιοθέτησαν την ελληνική γλώσσα.⁶² Οι κάτοικοι της Πησιδίας ενστερνίστηκαν έναν τρόπο ζωής που ήταν θεμελιωδώς εξελληνισμένος, ώστε να συμμετέχουν στα πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά τεκταινόμενα του χώρου και της εποχής.⁶³ Ήδη από την εποχή του Αλέξανδρου ο εξελληνισμός αποτελούσε μια κρατούσα διαδικασία. Οι κοινότητες της ίδιας της Παμφυλίας εγκατέλειψαν τις ντόπιες διαλέκτους τους κατά τον 3ο και 2ο αιώνα π.Χ. και υιοθέτησαν την κανονική κοινή γλώσσα των εγγράμματων Ελλήνων σε όλες τις περιστάσεις, τουλάχιστον στις δημόσιες επιγραφές τους, και ταυτόχρονα άρχισαν να αναδεικνύονται ως πλήρως ανεπτυγμένες πόλεις-κράτη. Είναι εξίσου σαφές ότι παρόμοιο πρότυπο ανάπτυξης κατά την ίδια περίοδο ακολούθησαν και οι ορεινοί κάτοικοι της Πησιδίας, σχηματίζοντας πόλεις-κράτη κατά το ελληνικό πρότυπο.⁶⁴

Κάθε μία από τις κοινότητες της ελληνιστικής Πησιδίας ενδιαφερόταν πρωτίστως για την ανεξαρτησία και την αυτονομία της.⁶⁵ Τα κτήρια-τοπόσημα μιας πόλης κατά την κλασική και ελληνιστική περίοδο, πριν η ρωμαϊκή κυριαρχία σβήσει κάθε αξίωση για ανεξαρτησία των πολιτών, δεν ήταν συνήθως αυτά που προβάλλονται στους μεταγενέστερους χρόνους, όπως τα θέατρα, τα γυμνάσια, τα νυμφαία και οι θριαμβικές ασίδες, αλλά τα τείχη που εξασφάλιζαν την πολιτική και οικονομική της ανεξαρτησία και της επέτρεπαν να αυτοδιοικείται. Τα τείχη την προστάτευαν από τους γείτονες και τους εχθρούς της, οι ναοί των θεών που εξασφάλιζαν την ευημερία της. Οι τόποι συνάντησης των πολιτών της, όπου μπορούσαν να λαμβάνονται

---

⁶¹ Χανιώτης (2016), σ. 172.

⁶² Kosmetatou (1997), σ. 35` Mitchell (1991), σ. 139.

⁶³ Mitchell (1991), σ. 141.

⁶⁴ Mitchell (1991), σ. 121.

⁶⁵ Mitchell (1991), σ. 139.

κοινοτικές αποφάσεις και να καθορίζεται η δική της ανεξάρτητη πολιτική, και τα κτήρια της αγοράς, όπου τα προϊόντα της επικράτειας μιας πόλης μπορούσαν να μεταποιούνται και να πωλούνται στον αστικό πληθυσμό, αυτά επέτρεπαν στην κοινότητα να λειτουργεί εύρυθμα τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο.⁶⁶ Σχεδόν όλες οι πισιδικές τοποθεσίες της ελληνιστικής περιόδου προστατεύονταν από τεχνητές οχυρώσεις που κυμαίνονται σε πολυπλοκότητα από ακατέργαστους πέτρινους τοίχους έως σχολαστικά κατασκευασμένα ασβεστολιθικά παραπετάσματα με κανονικούς πύργους και πύλες.⁶⁷

Πρόσφατες επιτόπιες μελέτες στην Πισιδία επιβεβαιώνουν ξεκάθαρα τον υψηλό βαθμό εξελληνισμού στις μεγαλύτερες αστικές κοινότητες της Πισιδίας από τον 3^ο π.Χ. αιώνα και εξής.⁶⁸ Για τους βασιλείς της ελληνιστικής περιόδου η Πισιδία ήταν σημαντική, γιατί βρισκόταν στην κύρια αρτηρία επικοινωνίας που ήταν ζωτικής σημασίας για την ομαλή διεξαγωγή του εμπορίου και τη μετακίνηση των στρατευμάτων. Αποτελούσε, επίσης, κέντρο προσέλκυσης μισθοφόρων στρατιωτών που υπηρέτησαν τους στρατούς του Μεγάλου Αλέξανδρου, του Αντίγονου, του Περδίκκα, του Αλκέτα, των Πτολεμαίων, των Σελευκιδών και των Ατταλιδών.⁶⁹

Η Πισιδία κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους

A) Η περίοδος της ρεπουμπλικανικής διακυβέρνησης (133-25 π.Χ.)

Τα περισσότερα από τα περγαμηνά εδάφη έγιναν μέρος της πρώτης ρωμαϊκής επαρχίας, της επαρχίας της Ασίας, που οργανώθηκε μεταξύ 129-123 π.Χ. με κυβερνήτη τον Manius Aquillius. Η μοίρα της Πισιδίας δεν ήταν ξεκάθαρη σε αυτή τη νέα κατάσταση. Ίσως τέθηκε υπό τον έλεγχο του Αριαράθη Ε΄ της Καππαδοκίας,⁷⁰ ενός πελάτη-βασιλιά των Ρωμαίων, ή παρέμεινε αυτόνομη.⁷¹

---

⁶⁶ Mitchell (1991), σ. 140.

⁶⁷ Mitchell (1991), σ. 140.

⁶⁸ Vanhaverbeke, Waelkens (2005), σ. 52.

⁶⁹ Kosmetatou (1997), σ. 36.

⁷⁰ Levick (1967), σ. 20` Kosmetatou (1997), σ. 34.

⁷¹ Mommsen (1909), σ. 334, οι φυλές στα βουνά της Πισιδίας, της Ισαυρίας, της Δυτικής Κιλικίας διατήρησαν την ανεξαρτησία τους κατά την αρχή της αυτοκρατορικής περιόδου.

Αυτή την περίοδο, σε αυτή την αδιευκρίνιστη εδαφική περιοχή, εντός της επικράτειας των βασιλείων της Ανατολίας και πριν από την άμεση ρωμαϊκή παρέμβαση, εμφανίζονται οι πειρατές κατά μήκος της ακτής της Κιλικίας. Χρησιμοποιούν τα λιμάνια της Παμφυλίας, ενώ η ενδοχώρα της Πισιδίας και της Κιλικίας τους προσφέρει καταφύγιο, όταν τους καταδιώκουν.⁷² Καθώς το πρόβλημα της πειρατείας συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια του 1^{ου} αιώνα π.Χ., οι Ρωμαίοι αποφασίζουν εκστρατείες εναντίον τους για να το αντιμετωπίσουν. Αρχικά με τον Servilius Vatia Isauricus, ο οποίος νίκησε τον Ζενικέτη, ηγεμόνα ενός πειρατικού βασιλείου, σε μια σειρά αναμετρήσεων, το 77 π.Χ. Ακολούθησε μια δεύτερη εκστρατεία, το 74 π.Χ., από τον Μάρκο Αντώνιο και μια τρίτη, από τον Γάιο Πομπήιο, το 69 π.Χ. Η παρέμβαση των Ρωμαίων, όμως, ήρθε πολύ αργά και διακεκομμένα.⁷³

Τον 1^ο π.Χ. αιώνα το μεγαλύτερο μέρος της Πισιδίας, με εξαίρεση κάποιες αυτόνομες πόλεις, ενσωματώθηκε στη νέα επαρχία της Κιλικίας, ενώ το βορειότερο τμήμα της δόθηκε στον Αμύντα της Γαλατίας, ένα βασιλιά-πελάτη των Ρωμαίων.⁷⁴ Όταν ο Αντώνιος ανέλαβε την Ανατολή, εμπιστεύτηκε έναν ικανό γαλάτη βασιλιά, τον Αμύντα, ο οποίος είχε διατελέσει γραμματέας του βασιλιά της Γαλατίας Δηϊόταρου, να καθυποτάξει την ατίθαση πισιδική περιοχή.⁷⁵ Ο Αμύντας απέδειξε την ικανότητά του και τότε ο Αντώνιος, το 39 π.Χ., τον ανακήρυξε βασιλιά της Πισιδίας. Όταν το 36 π.Χ. πέθανε ο Κάστωρ, εγγονός του Δηϊόταρου και βασιλιάς της Γαλατίας, ο Αμύντας συμπεριέλαβε στη διακυβέρνησή του την Λυκαονία, την Πισιδία, την Ισαυρία, την Παμφυλία και τη δυτική Κιλικία.⁷⁶ Το ανατολικό, πολιτισμένο τμήμα της Κιλικίας αφέθηκε στη Συρία.⁷⁷

Ο Αμύντας ήταν ένας βασιλιάς-πελάτης, όπως αναφέρθηκε, και αυτό το σύστημα άνθιζε επί μακρόν στη Μικρά Ασία. Η Γαλατία αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα.⁷⁸ Ο ίδιος διοίκησε αυτό το βασίλειο για πέντε χρόνια, μέχρι την πτώση του Αντωνίου. Στο Άκτιο, όμως, επέδειξε για άλλη μια φορά το ταλέντο του να επιλέγει τη νικήτρια πλευρά, με αποτέλεσμα να μη χάσει τα εδάφη που του είχε παραχωρήσει ο

---

⁷² Levick (1967), σ. 20.

⁷³ Mommsen (1909), σ. 335.

⁷⁴ Kosmetatou (1997), σ. 34.

⁷⁵ Levick (1967), σ. 26` Στράβωνος (1889), σ. 65` Jones (1971), σ. 119.

⁷⁶ Στράβωνος (1889), σ. 65.

⁷⁷ Mommsen (1909), σ. 335.

⁷⁸ Levick (1967), σ. 25.

Αντώνιος.⁷⁹ Έτσι, ακόμη και όταν ο Αύγουστος, μετά τη ναυμαχία, ανέλαβε να κυβερνήσει την Ανατολή, ο κέλτης βασιλιάς παρέμεινε στη θέση του.⁸⁰ Ως ανταμοιβή για το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας εγκατέλειψε τον Αντώνιο, ο Οκταβιανός παραχώρησε στον Αμύντα τη Λυκαονία και την παράλια Δυτική Τραχεία Κιλικία, την οποία ο νικητής απέσπασε από την Κλεοπάτρα. Δημιουργήθηκε έτσι ένα τεράστιο γαλατικό κράτος, το οποίο εκτεινόταν από τον ποταμό Άλυ μέχρι τη Μεσόγειο θάλασσα. Η επέκταση του γαλατικού βασιλείου αποτέλεσε την πιο σημαντική αλλαγή που ο Αύγουστος επέφερε στον πολιτικό χάρτη της Μικράς Ασίας. Εντέλει, ο Αύγουστος, παρά τους ισχυρισμούς της προπαγάνδας του εναντίον του Αντώνιου, αναγνώριζε την αξία μιας «οικονομικής» μεθόδου για την άμυνα και την ειρήνευση μιας περιοχής, δηλαδή την ανάθεση της διακυβέρνησης σε ένα βασιλιά-πελάτη. Ο Στράβων αναφέρει ότι επρόκειτο για μια περιοχή που ήταν καλύτερο να ανατεθεί σε ένα βασιλιά παρά σε μια διαδοχή ρωμαίων διοικητών, οι οποίοι δεν θα μπορούσαν να βρίσκονται πάντα επί τόπου και ίσως να μην είχαν καν όπλα στη διάθεσή τους.⁸¹

Το βασίλειο του Αμύντα εκτεινόταν τώρα σε μια μεγάλη περιοχή της κεντρικής και νότιας Μικράς Ασίας. Χωριζόταν σε δύο κύρια τμήματα, πρώτον, τη Γαλατία και, δεύτερον, τις περιοχές νότια και νοτιοδυτικά, δηλαδή τη Λυκαονία, την Ισαυρία, την Κιλικία Τραχεία, μεγάλο τμήμα της Πισιδίας και τη Φρυγική Πισιδία, που σε αυτήν περιλαμβάνονταν η Σαγαλασσός, η Σέλγη και η Απολλωνία.⁸²

Ο Αμύντας είχε εξαιρετική επιτυχία στην αντιμετώπιση των κουρσάρων της δυτικής Κιλικίας, αλλά και των ληστών. Το 25 π.Χ., σε μια από τις εκστρατείες του εναντίον των Ομοναδών, μιας από τις φυλές της δυτικής Κιλικίας που δημιουργούσε πολλά προβλήματα, και αφότου είχε καταλάβει πολλές πόλεις τους, κατάφερε να σκοτώσει τον τοπικό «τύραννο», αλλά αιχμαλωτίστηκε και πέθανε μετά από μια συνομωσία εναντίον του από τη χήρα του «τύραννου».⁸³

Με τον θάνατο του Αμύντα, οι Ρωμαίοι, για τρίτη φορά μέσα σε εβδομήντα πέντε χρόνια, βρέθηκαν αντιμέτωποι με το πρόβλημα της νότιας Ανατολίας και ο Αύγουστος αποφάσισε τη μετατροπή του κράτους του Αμύντα σε ρωμαϊκή επαρχία.

---

⁷⁹ Levick (1967), σ. 27.

⁸⁰ Mommsen (1909), σ. 335.

⁸¹ Στράβωνος (1815), σ. 59, χωρίο 671.

⁸² Levick (1967), σ. 28.

⁸³ Mommsen (1909), σ. 335` Levick (1967), σ. 28` Στράβωνος (1889), σ. 69-70.

B) Η πρώτη αυτοκρατορική περίοδος (25 π.Χ.-τέλος του 1ου αιώνα μ.Χ.)

Ο Αύγουστος ανέλαβε το δύσκολο έργο της ειρήνευσης του εσωτερικού της Μικράς Ασίας. Η ειρηνοποιημένη κεντρική και νότια Μικρά Ασία θα ετίθετο τελικά υπό τον άμεσο ρωμαϊκό έλεγχο και η μη ειρηνοποιημένη θα χρειαζόταν έναν ισχυρό και πολεμοχαρή μονάρχη.⁸⁴

Καθώς δεν μπορούσε να βρεθεί ένας άλλος ισχυρός Αμύντας μεταξύ των γιων του, οι Ρωμαίοι προσάρτησαν το βασίλειό του και δημιούργησαν την επαρχία της Γαλατίας. Σημαντικό ρόλο στη μετατροπή της Γαλατίας σε επαρχία ίσως διαδραμάτισε η στρατηγική της θέσης στο κέντρο του μικρασιατικού υψιπέδου. Ασφαλώς, η προσάρτηση της Γαλατίας δεν έλυσε το βασικό πρόβλημα της οριστικής υποταγής των ορεσίβιων φυλών της Λυκαονίας και της Πισιδίας.⁸⁵

Ένας ρωμαίος διοικητής (legatus Augusti pro praetore), ο Marcus Lollius,⁸⁶ στάλθηκε εσπευσμένα στην Ανατολή και η δημιουργία της επαρχίας της Γαλατίας πραγματοποιήθηκε ως μέτρο έκτακτης ανάγκης. Ο Marcus Lollius, πρώτος διοικητής της Γαλατίας, παρέμεινε εκεί μέχρι το 22 π.Χ., οπότε και επέστρεψε στη Ρώμη για να αναλάβει την υπατεία για το επόμενο έτος.⁸⁷ Η Παμφυλία διαχωρίστηκε από τη Γαλατία ως ξεχωριστή επαρχία, η οποία -αν και μικρή- θα ήταν σημαντική σε οποιαδήποτε εκστρατεία εναντίον των ορεσίβιων του Ταύρου.⁸⁸

Ο Αύγουστος γνώριζε αναμφίβολα ότι η ίδρυση της επαρχίας, από μόνη της, δεν θα επιτύγχανε την υποταγή και κυρίως τον εκπολιτισμό των ορεινών περιοχών της, και συνεπώς θα έπρεπε να ακολουθήσουν και άλλες παρεμβάσεις. Έτσι, έλαβε δύο μέτρα, το πρώτο ήταν η ίδρυση αποικιών βετεράνων και στη συνέχεια η ολοκλήρωση του πολέμου εναντίον των Ομοναδών, τον οποίο είχε αναλάβει ο Αμύντας. Ως προς τη χρονολόγηση αυτών των γεγονότων μπορούν να διατυπωθούν μόνο κάποιες επισφαλείς υποθέσεις. Πάντως, φαίνεται ότι όλες οι αποικίες, με εξαίρεση την Αντιόχεια και πιθανόν τα Λύστρα, ιδρύθηκαν την ίδια εποχή, ότι συνδέονται στενά

---

⁸⁴ Levick (1967), σ. 20.

⁸⁵ Ramsay (1917), σ. 242.

⁸⁶ Eck (2014), σ. 121, εκπρόσωποι, απεσταλμένοι, του Αυγούστου με τον βαθμό του πραιτόρα.

⁸⁷ Magie (1950), σ. 459.

⁸⁸ Mommsen (1909), σ. 336.

μεταξύ τους με τον πόλεμο εναντίον των Ομοναδών και με την κατασκευή το 6 π.Χ. της Via Sebaste, ενός χερσαίου άξονα επικοινωνίας της Πισιδίας.⁸⁹

Οι αποικίες του Αυγούστου στην Πισιδία

Ο Αύγουστος ισχυρίζεται (*Res Gestae XXVIII*) ότι ο ίδιος ίδρυσε αποικίες στην Πισιδία. Την εποχή αυτή η Πισιδία δεν αποτελούσε επαρχία. Επαρχία κατέστη αργότερα, στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης που πραγματοποίησε ο Διοκλητιανός.⁹⁰

Το νότιο τμήμα της επαρχίας της Γαλατίας αποτέλεσε ξεχωριστή επαρχία, με το όνομα Πισιδία, και περιελάμβανε όλη την αρχική Γαλατική Φρυγία, ένα τμήμα της Πισιδίας, ένα τμήμα της Λυκαονίας και ένα τμήμα της Ασιατικής Φρυγίας.⁹¹

Στόχος του αποικισμού της νότιας Μικράς Ασίας ήταν η υποταγή της ίδιας της Πισιδίας. Ο Αύγουστος ίδρυσε έξι στρατιωτικές αποικίες: Colonia Julia Augusta Olbasa, Colonia Julia Augusta Pia Fida Comama, Colonia Julia Augusta Felix Cremna, Colonia Julia Augusta Parlais, Colonia Julia Augusta Felix Gemina Lystra, Colonia Caesareia Antiocheia.⁹² Όλες αυτές «θα μπορούσαν να παρομοιασθούν με ιταλικές νησίδες σ ένα ελληνικό πέλαγος».⁹³

Η Αντιόχεια, η οποία ιδρύθηκε από φρουρά έμπειρων στρατιωτών της Πέμπτης λεγεώνας με την επωνυμία Γαλατική (πιθανώς συμπληρωμένη και με στρατιώτες της Έβδομης λεγεώνας), κατείχε μια πολύ ισχυρή στρατιωτική θέση, η οποία -ως ρωμαϊκή αποικία- την καθιστούσε κατά μία έννοια μοναδική και εξέχουσα σε ολόκληρη την επαρχία.⁹⁴ Ο ακριβής αριθμός των βετεράνων που έστειλε ο Αύγουστος στην Αντιόχεια είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Η Levick τους εκτιμά σε περίπου 3.000⁹⁵ και περιγράφει την Αντιόχεια ως μια μικρή Ρώμη στα σύνορα της Φρυγίας και της Πισιδίας.⁹⁶

Η Αντιόχεια και η Απολλωνία υπολογίζονταν ως φρυγικές πόλεις από τον Στράβωνα, αλλά οι Ρωμαίοι τις τοποθέτησαν και τις δύο στην επαρχία της Γαλατίας.⁹⁷

---

⁸⁹ Levick (1967), σ. 33.

⁹⁰ Levick (1967), σ. 33 (Στράβων 12, 577).

⁹¹ Ramsay (1917), σ. 256.

⁹² Ramsay (1890), σ. 398.

⁹³ Garnsey, Saller (2023), σ. 264.

⁹⁴ Ramsay (1917), σ. 242` Magie (1950), σ. 460.

⁹⁵ Levick (1967), σ. 95-96.

⁹⁶ Levick (1967), σ. 78.

⁹⁷ Ramsay (1926), σ. 105.

Οι αποικίες της Πισιδίας ήταν σημαντικές λόγω της θέσης τους στην ενδοχώρα. Η πιεστική ανάγκη που προέκυπτε από τη γεωγραφία και την ιστορία της περιοχής διήγειρε το ξεχωριστό ενδιαφέρον του Αυγούστου για την ίδρυσή τους: επρόκειτο για εγκαταστάσεις κατεξοχήν στρατιωτικού χαρακτήρα και ο κύριος σκοπός τους ήταν αμυντικός.⁹⁸

Ο Αύγουστος ανέλαβε προσωπικά την ευθύνη εκείνων των επαρχιών, όπου ήταν αναγκαία μια διαρκής στρατιωτική παρουσία και τις εμπιστεύθηκε σε αξιωματούχους τους οποίους διόριζε ο ίδιος. Οι σημαντικότεροι από τους οποίους προέρχονταν από τον συγκλητικό *ordo* (*legati Augusti*).⁹⁹ Ο ίδιος ανέλαβε την ευθύνη των επαρχιών στις οποίες δεν είχε εγκαθιδρυθεί η ειρήνη. Αποδέχτηκε τη διοίκηση για μια περίοδο δέκα ετών και, αν επιτύγχανε την ειρήνευσή τους πριν συμπληρωθεί η δεκαετία, θα επέστρεφε την αρμοδιότητα για αυτές στη Σύγκλητο.¹⁰⁰ Οι λεγεώνες που στάθμευαν στις επαρχίες αποτέλεσαν κρίσιμο παράγοντα για την απόφασή του. Ήταν ήδη ύπατος, επομένως το *imperium* του, όπως την εποχή της Δημοκρατίας, του επέτρεπε να διοικεί τις επαρχίες και τα στρατεύματα που στάθμευαν σε αυτές.¹⁰¹ Ο πόλεμος εναντίον των Ομοναδών, επίσης, ήταν υψίστης σημασίας. Λίγο πριν από το 12 π.Χ. κυβερνήτης της Γαλατίας διορίστηκε ο ύπατος L. Calpurnius Piso και ίσως αυτό να σήμαινε ότι ο Αύγουστος σκεφτόταν μια επίθεση εναντίον των Ομοναδών.¹⁰² Από το 12 έως το 6 π.Χ. σχεδιάστηκε και ολοκληρώθηκε αυτός ο πόλεμος.¹⁰³

Ο Αύγουστος, μέχρι το 6 π.Χ., έλαβε κάποια μέτρα για την ειρήνευση της Πισιδίας, κυρίως με τον πόλεμο εναντίον της φυλής των Ομοναδών της Πισιδίας. Αυτή τη χρονιά κατασκευάστηκε και η *Via Sebaste*, η Σεβαστή Οδός, που ένωνε τις αποικίες. Ο δρόμος αυτός διευκόλυνε τη διεξαγωγή του πόλεμου εναντίον των Ομοναδών. Ο απεσταλμένος *Cornutus Arruntius Aquila* ανέλαβε την κατασκευή της Σεβαστής Οδού με τους στρατιώτες, οι οποίοι θα συμμετείχαν στον πόλεμο κατά των Ομοναδών. Ο ύπατος *Publius Sulpicius Quirinius*, κυβερνήτης της Συρίας, ο οποίος ηγείτο του πόλεμου, έχοντας ως βάση την Αντιόχεια, βάδισε νότια στη *Via Sebaste* και, αφού πέρασε από τη λίμνη Κάραλη στην περιοχή των Ομοναδών, τους πολιορκήσε για δύο ή τρία χρόνια και αιχμαλώτισε 4.000 άνδρες. Τα ρωμαϊκά

---

⁹⁸ Levick (1967), σ. 6.

⁹⁹ Garnsey, Saller (2023), σ. 27.

¹⁰⁰ Eck (2014), σ. 76-77.

¹⁰¹ Eck (2014), σ. 77-78.

¹⁰² Levick (1967), σ. 38 (Δίων 54.34.6).

¹⁰³ Ramsay (1917), σ. 239.

στρατεύματα, τα οποία καθυπόταξαν τους Ομοναδείς, είχαν έρθει από τη Συρία.¹⁰⁴ Η καθυπόταξη των Ομοναδών αποτελούσε προϋπόθεση για τον εκπολιτισμό της Πισιδίας, στον οποίο συνέβαλαν και οι αποικίες.¹⁰⁵ Έτσι, η Πισιδία εισέρχεται σε μια μακρά περίοδο ειρηνικής ανάπτυξης και η Via Sebaste, μολονότι αρχικά δημιουργήθηκε για στρατιωτικούς σκοπούς, τώρα συνέδεε το εσωτερικό της Πισιδίας με τον μεγάλο δρόμο του εμπορίου ανατολής-δύσης.

Ως οργανωτές μιας αυτοκρατορίας, οι Ρωμαίοι έδιναν ξεχωριστό βάρος στη διοικητική λειτουργία της πόλης, χωρίς όμως να παραβλέπουν τον σημαντικό ρόλο της ως κέντρου εκρωμαϊσμού των πρόσφατα κατακτημένων και ατελώς εξειρηνευμένων περιοχών.¹⁰⁶ Στην Πισιδία, η διαδικασία εκρωμαϊσμού ξεκίνησε με τη δημιουργία της Αντιόχειας ως ρωμαϊκής αποικίας.¹⁰⁷ Ένα άλλο μέσο εκρωμαϊσμού της Πισιδίας, ήταν η κατασκευή δρόμων.¹⁰⁸ Ανάμεσα στους καθοριστικούς παράγοντες που συνετέλεσαν στη διάδοση του εκρωμαϊσμού ήταν η εγκατάσταση μεγάλου αριθμού ιταλών εμπόρων και δημοσιώνων, από το δεύτερο μισό του δεύτερου π.Χ. αιώνα και εξής, η παρουσία είκοσι πέντε θυλάκων ιταλών αποίκων από την εποχή του Καίσαρα και του Αυγούστου, η ύπαρξη σε αυτές τις αποικίες ρωμαϊκών εκπαιδευτικών θεσμών, η χρήση της λατινικής ως επίσημης γλώσσας (στην καθημερινή χρήση, όμως, η λατινική υποχωρούσε σταθερά έναντι της ελληνικής), η καθιέρωση της λατρείας της Ρώμης, από τις αρχές του δεύτερου π.Χ. αιώνα, η μετέπειτα διάδοση της λατρείας του αυτοκράτορα και, τέλος, η ανέγερση πλήθους οικοδομημάτων ρωμαϊκού ρυθμού.¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ Mommsen (1909), σ. 336.

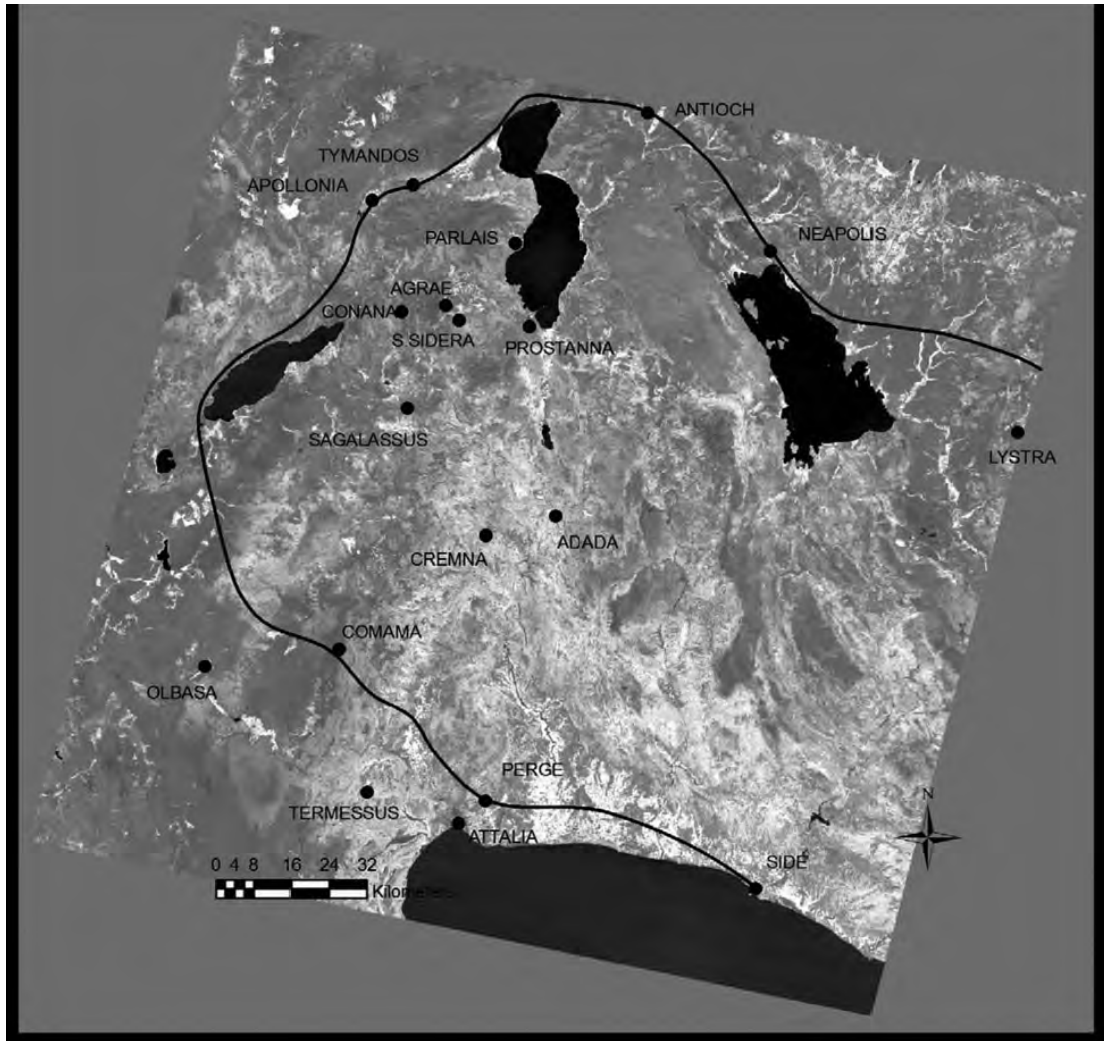
¹⁰⁵ Levick (1967), σ. 38-40.

¹⁰⁶ Garsney, Saller (2023), σ. 34.

¹⁰⁷ Magie (1950), σ. 459.

¹⁰⁸ Magie (1950), σ. 463.

¹⁰⁹ Garnsey, Saller (2023), σ. 264-265.

Πισίδια και Via Sebaste (A. De Giorgi, Isparta Arkeolojik Surveyi (IAS) (2008). Δημοσιευμένο στο *TUBA- AR Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology*, 18 (2015) 177.

Οι αποικίες (*coloniae*) αποτελούσαν ουσιαστικά προέκταση της Ρώμης. Αποτελούσαν κοινότητες ρωμαίων πολιτών, οργανωμένες με βάση ένα στερεότυπο πολίτευμα που είχε ως πρότυπο το πολίτευμα της Ρώμης. Οι αποικίες έξω από την Ιταλία αποτελούσαν τόπους εγκατάστασης αποστράτων. Κατά την πρώιμη αυτοκρατορική περίοδο, ο όρος *colonia* κατέληξε να γίνει τιμητικός τίτλος που συνέδεε τη συγκεκριμένη πόλη με έναν αυτοκράτορα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται κάποια ουσιαστική προνόμια.¹¹⁰ Ο χαρακτηρισμός της Αντιόχειας ως *Colonia Caesareia* και όχι *Augusta* οφείλεται ασφαλώς στο γεγονός ότι ο Αμύντας είχε καθιερώσει το *Caesareia* πριν ακόμη η Γαλατία γίνει επαρχία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.¹¹¹ Η Αντιόχεια ήταν η πλέον σημαντική από τις αποικίες του Αυγούστου και μόνο σε

¹¹⁰ Garsney, Saller (2023), σ. 34.

¹¹¹ Ramsay (1926), σ. 111.

αυτήν είχαν απονεμηθεί «ιταλικά δικαιώματα» (*ius italicum*), δηλαδή είχε εξισωθεί με τις ιταλικές πόλεις και απαλλασσόταν από την καταβολή έγγειου φόρου.¹¹²

Στόχος της ρωμαϊκής διοίκησης ήταν η τήρηση του νόμου και της τάξης και η συγκέντρωση των φόρων. Οι φόροι ήταν αναγκαίοι για τη μισθοδοσία, τις στρατιωτικές δαπάνες, την παρουσίαση θεαμάτων, την κατασκευή κτηρίων και τη δωρεάν διανομή τροφίμων ή χρημάτων στους κατοίκους της πρωτεύουσας.¹¹³ Οι πρόσοδοι αυτές προέρχονταν σε μεγάλο μέρος τους από τις επαρχίες.¹¹⁴ Ο εφοδιασμός του στρατού καλυπτόταν από την τοπική παραγωγή, δηλαδή προερχόταν από τις επαρχίες και τις γειτονικές περιοχές τους στις οποίες στάθμευαν μόνιμα στρατιωτικές μονάδες.¹¹⁵

Ο Αύγουστος επεδίωξε να νομιμοποιήσει το καθεστώς του και μέσω της πατρωνείας. Αυτές οι σχέσεις πατρωνείας διαδόθηκαν και στις επαρχίες. Όπως ο αυτοκράτορας, έτσι και οι διοικητές ή οι άλλοι αξιωματούχοι, που εκπροσωπούσαν την εξουσία του, διαδραμάτιζαν ρόλο πάτρωνα.¹¹⁶ Η *auctoritas* του βασιζόταν στη διοίκηση αρκετών επαρχιών και των λεγεώνων που στάθμευαν εκεί, την τεράστια προσωπική του περιουσία και τις πολυάριθμες σχέσεις πάτρωνα-πελάτη.¹¹⁷

Η *Pax Romana* που επέβαλε ο Αύγουστος δεν θα μπορούσε να ασκήσει αλλού βαθύτερη επίδραση από ό,τι στην Πισιδία, η οποία αποτέλεσε το σκηνικό συνεχών πολέμων κατά την ελληνιστική περίοδο. Η ανάκαμψη από την οικονομική καταστροφή άρχισε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αυγούστου, η οποία προανήγγειλε μια περίοδο ευημερίας για ολόκληρη τη Μικρά Ασία. Αυτή προέκυψε με την αναδιοργάνωση των υφιστάμενων κοινοτήτων. Καθώς η Πισιδία ήταν χωρισμένη σε πολυάριθμες μικρές κοινότητες, δημιουργήθηκαν μεγαλύτερες σε βάρος των μικρότερων αυτών πόλεων.¹¹⁸

Η δημιουργία μεγαλύτερων πόλεων διέυρνε τα γεωγραφικά όρια για την επιβολή φόρων. Επιπλέον, οι πρωτοβουλίες του Αυγούστου για την ειρήνευση της περιοχής, δηλαδή η ίδρυση αποικιών και η δημιουργία ενός οδικού συστήματος, συνεπάγονταν

---

¹¹² Garnsey, Saller (2023), σ. 35.

¹¹³ Garnsey, Saller (2023), σ. 25.

¹¹⁴ Garnsey, Saller (2023), σ. 8.

¹¹⁵ Garnsey, Saller (2023), σ. 125.

¹¹⁶ Garnsey, Saller (2023), σ. 211- 212, 281.

¹¹⁷ Eck (2014), σ. 78-79, 122.

¹¹⁸ Talloen (2014), σ. 35.

πρόσθετες οικονομικές δυνατότητες για τις πόλεις της Πισιδίας. Το νέο οδικό σύστημα δεν συνέδεε μόνο τις αποικίες της Πισιδίας και τις ενδιάμεσες πόλεις μεταξύ τους, αλλά τους εξασφάλιζε επίσης πρόσβαση στην Παμφυλία, στα λιμάνια και σε άλλα υφιστάμενα οδικά δίκτυα.¹¹⁹ Αυτό τόνωσε την εμπορευματοποίηση του γεωργικού πλεονάσματος. Επιπλέον, η εγκατάσταση ρωμαίων αποίκων διαμόρφωσε μια νέα αγορά μέσα στην ίδια την περιοχή. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο για την οικονομική ανάκαμψη συνίσταται στο γεγονός ότι το καθήκον της είσπραξης των φόρων που εισέπραττε η Ρώμη ανατέθηκε στις ίδιες τις κοινότητες. Ο Αύγουστος όχι μόνο διατήρησε αυτή τη μέθοδο αλλά και τη βελτίωσε μέσω του θεσμού της περιοδικής απογραφής στις επαρχίες, η οποία επέτρεπε στις κοινότητες να καθορίζουν επακριβώς τα ποσά που έπρεπε να εισπραχθούν. Η μετάβαση από τις αβέβαιες και συχνά επαχθείς εισφορές από τους *publicani* σε ένα δικαιότερο και σαφέστερα ρυθμιζόμενο σύστημα συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της ευημερίας των πόλεων.¹²⁰ Ο Αύγουστος έβαλε ένα τέλος στην εκμετάλλευση των επαρχιών μέσω της συλλογής φόρων από ιδιώτες εργολάβους.¹²¹

Η λατρεία του αυτοκράτορα στη ρωμαϊκή επαρχία της Γαλατίας

Με την πτώση των ελληνιστικών βασιλείων, οι ηγεμόνες τους αντικαταστάθηκαν από τους διοικητές των επαρχιών που όριζε η Ρώμη. Αυτό επέφερε μεταβολές και στη θρησκεία. Το κύριο θρησκευτικό στοιχείο που διαδόθηκε από τη Ρώμη σε ολόκληρη την αυτοκρατορία ήταν η λατρεία του αυτοκράτορα. Πρόκειται για τη μοναδική ρωμαϊκή διείσδυση στον χώρο της λατρείας που έγινε ανεκτή από τον ελληνικό κόσμο.¹²²

Μια σημαντική καινοτομία ήδη της ελληνιστικής περιόδου ήταν η χρήση λατρευτικών τύπων για να τιμήσει ζώντες ηγεμόνες ως θεούς, μια πρακτική που υιοθετήθηκε και στην Πισιδία ως αποτέλεσμα του εξελληνισμού. Η οργάνωση της λατρείας των ηγεμόνων είχε ως πρότυπο τη λατρεία των θεών.¹²³ Οι λατρευτικές τιμές απονέμονταν συχνά στους ελληνιστικούς βασιλείς, ως ένα μέσο που χρησιμοποιούσαν οι πόλεις, προκειμένου να εδραιώσουν μια στενή σχέση με έναν

---

¹¹⁹ Talloen (2014), σ. 36.

¹²⁰ Talloen (2014), σ. 37.

¹²¹ Eck (2014), σ. 122.

¹²² Garnsey, Saller (2023), σ. 229, στις ελληνόφωνες περιοχές ήταν ήδη γνωστές οι λατρείες βασιλέων την ελληνιστικής εποχής.

¹²³ Talloen (2014), σ. 91.

μονάρχη, και να εκφράσουν άμεσα την ευγνωμοσύνη τους για τις ευεργεσίες του παρελθόντος και την προσδοκία τους για μελλοντικές ευεργεσίες.¹²⁴

Στην ίδια παράδοση με αυτή της λατρείας των ελληνιστικών ηγεμονικών μπορεί να τοποθετηθεί και η λατρεία της θεάς Ρώμης.¹²⁵ Η έλλειψη μοναρχικής δομής της ρωμαϊκής Δημοκρατίας ώθησε τις ελληνικές πόλεις να καθιερώσουν τη λατρεία της θεάς Ρώμης ως μια θεσμοθετημένη θρησκευτική μορφή ευχαριστίας για τις ρωμαϊκές ευεργεσίες.¹²⁶ Αργότερα, η κυριαρχία της Ρώμης στην Ανατολή έβαλε ένα τέλος στη καθιέρωση νέων λατρειών βασιλέων και διοικητών, ενώ η λατρεία της θεάς Ρώμης μετασχηματίστηκε σε λατρεία από κοινού της Ρώμης και του Αυγούστου ή μόνο του Αυγούστου. Η από κοινού λατρεία της Ρώμης και του Αυγούστου ήταν αποδεκτή μόνο για τους μη ρωμαίους πολίτες. Η λατρεία του αυτοκράτορα ενδιέφερε τον Αύγουστο, όπως και τους μεταγενέστερους αυτοκράτορες, ως ένας τρόπος προσήλωσης της νομιμοφροσύνης των επαρχιωτών στο πρόσωπο του αυτοκράτορα.¹²⁷ Η διάδοση της λατρείας του Αυγούστου και άλλων μελών της οικογένειάς του στη Μικρά Ασία και σε ολόκληρη την ελληνική Ανατολή από την αρχή της αυτοκρατορίας ήταν ραγδαία, σχεδόν ακαριαία.¹²⁸

Η λατρεία του αυτοκράτορα επιτελούσε τρεις βασικές λειτουργίες: διέδιδε την αυτοκρατορική ιδεολογία, καθιστούσε το πρόσωπο του αυτοκράτορα επίκεντρο της νομιμοφροσύνης των υπηκόων και προήγαγε κοινωνικά και πολιτικά εκείνους τους επαρχιώτες που διαδραμάτιζαν πρωτεύοντα ρόλο στην τέλεσή της.¹²⁹ Στον Marcus Lollius, τον πρώτο κυβερνήτη της Γαλατίας, που επέλεξε την Άγκυρα ως πρωτεύουσα της επαρχίας, μπορεί να πιστωθεί η καθιέρωση της λατρείας της Ρώμης και του Αυγούστου σε αυτή την πόλη. Η λατρεία τελούνταν σε ένα ναό αφιερωμένο στις δύο θεότητες.¹³⁰

Οι Res Gestae του Αυγούστου

Επί σχεδόν σαράντα χρόνια η επαρχία της Γαλατίας βρισκόταν υπό τη διακυβέρνηση του Αυγούστου. Στις 19 Αυγούστου του 14 μ.Χ. ο Αύγουστος πεθαίνει στη Νόλα. Το

---

¹²⁴ Chaniotis (2003), σ. 440.

¹²⁵ Talloen (2014), σ. 92.

¹²⁶ Errington (1987), σ. 99-100.

¹²⁷ Garnsey, Saller (2023), σ. 229-230.

¹²⁸ Mitchell (1993), σ. 100.

¹²⁹ Garnsey, Saller (2023), σ. 281-282.

¹³⁰ Magie (1950), σ. 459.

καλοκαίρι του 14 μ.Χ. ο Τιβέριος,¹³¹ έχοντας λάβει imperium που του παραχωρούσε τις ίδιες εξουσίες με εκείνες του Αυγούστου, ξεκίνησε να επισκεφθεί τις λεγεώνες στην Ιλλυρία. Ο Αύγουστος τον συνόδευσε μέχρι το Μπενεβέντο στο Σάμιο και στη συνέχεια πήγε στη Νόλα.¹³² Η Νόλα της Καμπανίας είναι η πόλη όπου είχε πεθάνει ο πατέρας του. Ίσως να επέλεξε συνειδητά να σταματήσει εκεί, γνωρίζοντας ότι το τέλος πλησιάζει.¹³³ Η παράδοση λέει ότι πέθανε στο ίδιο δωμάτιο που είχε πεθάνει και ο πατέρας του. Στο πλευρό του βρίσκονταν η Λιβία και ο θετός γιος και διάδοχός του Τιβέριος, τον οποίο είχε καλέσει η μητέρα του. Ο Αύγουστος είχε ορίσει τον Τιβέριο ως τον κύριο κληρονόμο του στη διαθήκη του με ημερομηνία 3 Απριλίου 13 μ.Χ. και σε περίπτωση θανάτου του είχε κανονιστεί η νόμιμη μεταβίβαση της εξουσίας.¹³⁴ Ο Αύγουστος είχε εκ των προτέρων τακτοποιήσει τα πάντα σχετικά με την κηδεία του. Η σορός του μεταφέρθηκε από τη Νόλα στη Ρώμη, όπου είχε επιλεγεί ένας χώρος για την αποτέφρωση κοντά στο μασωλείο.¹³⁵ Η Σύγκλητος διακήρυξε ότι ο Αύγουστος είχε εισέλθει στη χορεία των θεών και ήταν πλέον «divus». Είχε γίνει μέλος του ρωμαϊκού πανθέου, κομμάτι της ρωμαϊκής θρησκείας και λατρείας, από το οποίο εξαρτιόταν η μελλοντική ασφάλεια του κράτους.¹³⁶

Πριν τον θάνατό του ο Αύγουστος συνέταξε τέσσερα έγγραφα, τα οποία εμπιστεύτηκε στις Εστιάδες Παρθένες¹³⁷ για ασφαλή φύλαξη.¹³⁸ Τα έγγραφα, όπως αναφέρονται από τον Σουητώνιο (Aug. 101, 4) ήταν η διαθήκη του, οι οδηγίες για την κηδεία του, ένας κατάλογος των επιτευγμάτων του που επιθυμούσε να αναγραφούν σε χάλκινες στήλες και να τοποθετηθούν μπροστά από το μασωλείο του, και μια περίληψη της στρατιωτικής και οικονομικής κατάστασης ολόκληρης της αυτοκρατορίας. Ο κατάλογος των επιτευγμάτων του (index rerum a se gestarum) έχει διασωθεί και συνήθως αναφέρεται ως Res Gestae του Αυγούστου.¹³⁹ Γράφτηκε από τον ίδιο τον Αύγουστο πριν από το 2 π.Χ. και πιθανότατα αναθεωρήθηκε κατά καιρούς μεταξύ του 2 π.Χ. και του 14 μ.Χ.¹⁴⁰ Κατά την πρώτη συνεδρίαση της

---

¹³¹ Eck (2014), σ. 47, 166, ο Τιβέριος ήταν γιος της Λιβίας (δεύτερης συζύγου του Αυγούστου) και του Τιβέριου Κλαύδιου Νέρωνα, τον οποίον ο Αύγουστος υιοθέτησε στις 26 ή 27 Ιουνίου του 4 μ.Χ.

¹³² Eck (2014), σ. 169-170.

¹³³ Eck (2014), σ. 170.

¹³⁴ Eck (2014), σ. 166, 170.

¹³⁵ Eck (2014), σ. 170.

¹³⁶ Eck (2014), σ. 171.

¹³⁷ Eck (2014), σ. 99, 151, Ιέρειες που φύλαγαν την ιερή φλόγα που εγγυόταν τη συνέχεια της res publica και λειτουργούσαν, όπως και ο Αύγουστος, ως προστάτες της Ρώμης.

¹³⁸ Brunt, Moore (1967), σ. 1.

¹³⁹ Brunt, Moore (1967), σ. 1.

¹⁴⁰ Robinson (1926), σ. 1.

Συγκλήτου μετά το θάνατο του Αυγούστου, ο γιος του Τιβέριου, ο νεότερος Δρούσος, διάβασε στη Σύγκλητο τη διαθήκη του θανόντος και τα τρία έγγραφα.¹⁴¹

Σύμφωνα με την A. E. Cooley (2014), πρόκειται για ένα κείμενο που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του αυτοκρατορικού λόγου (discourse) στη Ρώμη, μέσω της δημόσιας απαγγελίας του στη Σύγκλητο μετά τον θάνατο του Αυγούστου και της τοποθέτησής του ως μνημειακής επιγραφής έξω από το Μαυσωλείο του Αυγούστου, σε συνδυασμό με την επί τόπου επιτέλεση τελετουργιών. Προβάλλει μια εικόνα του Αυγούστου ως ατόμου που προήγαγε τις παραδοσιακές ρωμαϊκές αξίες (8.5, 27.2), έκανε πλούσιες ευεργεσίες στον λαό της Ρώμης (15), ανοικοδομώντας την πρωτεύουσα (19 -21.2), διοργάνωσε θεάματα που ξεπερνούσαν κάθε προηγούμενο (22-23) και κατείχε κεντρική θέση στην πολιτική και τη θρησκεία της Ρώμης. Προβάλλει, επίσης, μια εικόνα της δύναμης και της επιρροής της Ρώμης σε ολόκληρο τον γνωστό κόσμο (26-33).¹⁴² Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα κειμενικό μνημείο στην υπηρεσία της αυτοκρατορικής ιδεολογίας. Η ισχύς του περιεχομένου πηγάζει ακριβώς από αυτό το μνημειακό πλαίσιο και χάνει μεγάλο μέρος της σημασίας του αν αξιολογηθεί απλώς ως γραπτό κείμενο. Οι εγγεγραμμένες λέξεις και η αρχιτεκτονική με την οποία ήταν χαραγμένες λειτουργούσαν ως ένας οπτικός κώδικας στη δημιουργία μιας επιθυμητής αφήγησης.¹⁴³ Οι *Res Gestae* έχουν συνταχθεί σε πρώτο πρόσωπο και παρουσιάζουν τη ζωή του Αυγούστου, με τον τρόπο που επιθυμούσε να τον θυμούνται. Είχαν ως στόχο να διασφαλιστεί η συνέχεια της αυτοκρατορίας που γεννήθηκε και επεκτάθηκε από τον Αύγουστο.¹⁴⁴

Ανέκαθεν αναγνωριζόταν ότι οι *Res Gestae Divi Augusti* (Τα πεπραγμένα του θεϊκού Αυγούστου) αναπτύσσονται σε τρία στάδια.¹⁴⁵ Ο Αύγουστος αρχίζει με την παρουσίαση των πολιτικών ή στρατιωτικών γεγονότων σε δεκατέσσερα κεφάλαια, πριν προχωρήσει στις δαπάνες, όπως δείχνουν οι τίτλοι των επιγραφών που ανακαλύφθηκαν στη Γαλατία. Οι δωρεές (*impensae*) καταλαμβάνουν τα κεφάλαια 15 έως 24. Στη συνέχεια, το κείμενο επιστρέφει στα στρατιωτικά, πολιτικά και διπλωματικά γεγονότα, στα κεφάλαια 25 έως 33, και καταλήγει σε δύο κεφάλαια που υπενθυμίζουν και πάλι τους εμφύλιους πολέμους και την απόδοση ορισμένων

---

¹⁴¹ Cooley (2019), σ. 263.

¹⁴² Cooley (2014), σ. 215.

¹⁴³ Güven (1998), σ. 30.

¹⁴⁴ Güven (1998), σ. 30.

¹⁴⁵ Mommsen (1883), σ. v, 135.

τιμών.¹⁴⁶ Αποτελείται από 35 παραγράφους, ξεκινώντας με τα λόγια του Αυγούστου «όταν ήμουν 19 ετών...» και κλείνοντας με τη φράση «αυτή τη στιγμή που γράφω είμαι 76 ετών».¹⁴⁷

Ως προς την επιθυμία του Αυγούστου να εκτεθούν οι Res Gestae σε δύο χάλκινες στήλες που πλαισίωναν την είσοδο του οικογενειακού μασσωλείου που είχε ανεγείρει ο ίδιος, αυτή φανερώνει την πρόθεση το φυσικό πλαίσιο της ρωμαϊκής έκθεσης να είναι -τουλάχιστον σε μια πρώτη ματιά- έντονα ταφικό. Από την άλλη πλευρά, όμως, το γεγονός ότι το υλικό αυτής της έκθεσης στον Campus Martius ήταν ο χαλκός και όχι η πέτρα, σίγουρα θα ήταν εξαιρετικά περίεργο για μια επιτύμβια επιγραφή.¹⁴⁸ Από τα μέσα της Δημοκρατίας και μετά, από τον 5^ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 6^ο μ.Χ. αιώνα, οι Ρωμαίοι εγχάραζαν τα διατάγματα, τους νόμους και τα θρησκευτικά κείμενα σε χάλκινες στήλες.¹⁴⁹ Οι χάλκινες στήλες για τους Ρωμαίους συμβόλιζαν το ιερό και απαραβίαστο, μπορούσαν να τοποθετηθούν σε ναούς γιατί περιβάλλονταν από ένα θρησκευτικό κύρος. Ήταν μνημεία που δόξαζαν τη δύναμη και την εξουσία των ρωμαϊκών πολιτικών θεσμών και προέβαλλαν την αυτοκρατορική ιδεολογία.¹⁵⁰

Οι Res Gestae του Αυγούστου χαρακτήθηκαν σε χάλκινες στήλες, το μέσο με το οποίο κάθε Ρωμαίος αισθανόταν εγγενώς ότι αποτελούσε προάγγελο μιας νομοθετικής δεσμευτικής διακήρυξης. Οι Res Gestae, ως ένα είδος ταφικού μνημείου, συνέβαλαν στην απαθανάτιση του μεγαλείου του Αυγούστου και της οικογένειάς του, στην καθιέρωση και διαίωνιση μιας δυναστείας.¹⁵¹

Οι Ρωμαίοι είχαν έναν εμφατικό όρο «εγχάραξη σε χαλκό» (in aes incisa), που απαντάται στην περιγραφή νομικών εγγράφων. Οι χάλκινες στήλες συμβόλιζαν την αυτοκρατορική κυριαρχία και τη μεγαλοπρέπεια του νόμου.¹⁵² Ο Αύγουστος είχε διατάξει μετά το θάνατό του οι Res Gestae να χαραχτούν σε χαλκό και να τοποθετηθούν μπροστά από το μασσωλείο του στη Ρώμη, σαν να θεωρούσε τις Res Gestae τόσο πολύτιμες όσο ένα νομικό έγγραφο που αξίζει να διατηρηθεί για πάντα. Αλλά το ίδιο το γεγονός ότι ο χαλκός ήταν το υλικό που χαρακτήθηκαν είναι πιθανόν

---

¹⁴⁶ Scheid (2007), σ. xxxvi.

¹⁴⁷ Güven (1998), σ. 30 -31.

¹⁴⁸ Peachin (2013), σ. 258.

¹⁴⁹ Peachin (2013), σ. 258.

¹⁵⁰ Williamson (1987), σ. 174, 180.

¹⁵¹ Peachin (2013), σ. 269.

¹⁵² Williamson (1987), σ. 170, 183.

και η αιτία που οδήγησε στην απώλειά τους, καθώς ο χαλκός ήταν ένα ιδιαίτερα πολύτιμο μέταλλο που θα μπορούσε να χυτευθεί στη συνέχεια για άλλους σκοπούς.¹⁵³

Σήμερα η επιγραφή των Res Gestae είναι γνωστή μόνο από τα σωζόμενα αντίγραφα της, τα οποία δεν βρίσκονται στη Ρώμη αλλά σε αυτοκρατορικούς λατρευτικούς ναούς στη Γαλατία.¹⁵⁴ Τα σωζόμενα αντίγραφα προέρχονται όλα από τη ρωμαϊκή επαρχία της Γαλατίας (Άγκυρα, Απολλωνία, Αντιόχεια) και είχαν χαραχτεί σε πέτρα μόνο σε αυτή την επαρχία,¹⁵⁵ και αυτός ίσως είναι και ο λόγος διάσωσής τους.

Από αυτά τα τρία αντίγραφα, μακράν το καλύτερα διατηρημένο είναι η δίγλωσση έκδοση των Res Gestae, το Monumentum Ancyranum, που είναι χαραγμένο στους τοίχους του ναού της Ρώμης και του Αυγούστου στην Άγκυρα,¹⁵⁶ και το οποίο ο ιστορικός Theodor Mommsen αποκάλεσε «βασίλισσα των επιγραφών».¹⁵⁷

Οι Res Gestae και η προπαγάνδα

Οι Res Gestae είχαν σχεδιαστεί για να καταδείξουν και να δικαιολογήσουν τη μοναδική θέση υπεροχής την οποία κατείχε ο Αύγουστος. Κατά την απαρίθμηση των τιμών που του απονεμήθηκαν τόσο από τον λαό όσο και από τη Σύγκλητο ο ίδιος τονίζει ότι δεν ήταν πρόθυμος να δεχτεί μη παραδοσιακές, δηλαδή μη δημοκρατικές, τιμές ή εξουσίες. Ο ισχυρισμός αυτός αποτελεί δείγμα της ευφύεστατης προπαγανδιστικής τακτικής του.¹⁵⁸

Μακριά από τη Ρώμη, τόσο χρονικά όσο και χωρικά, και απογυμνωμένο από το ταφικό περιβάλλον, το αντίγραφο διέθετε μια υποβλητική δύναμη ώστε να θεωρηθεί ως ένα εξάισιο έργο προπαγάνδας, από το οποίο -όπως γράφει ο Kostof- θα μπορούσε να επωφεληθεί ακόμη και ο Γκέμπελς.¹⁵⁹ Οι Res Gestae του Αυγούστου είναι ένα μοναδικό διπλωματικό έγγραφο αξιοπρεπούς και ψύχραιμης πολιτικής προπαγάνδας.¹⁶⁰ Μετά από 2000 χρόνια, η ψυχολογική αποτελεσματικότητα και η οπτική διαμεσολάβηση του μηνύματος του Αυγούστου παραμένει τέτοια ώστε όχι

---

¹⁵³ Gordon (1968), σ. 127.

¹⁵⁴ Güven (1998), σ. 30.

¹⁵⁵ Cooley (2007), σ. 205-207.

¹⁵⁶ Brunt, Moore (1967), σ. 2.

¹⁵⁷ Eck (2014), σ. 20.

¹⁵⁸ Brunt, Moore (1967), σ. 5.

¹⁵⁹ Kostof (1978), σ. 304.

¹⁶⁰ Robinson (1926), σ. 4.

μόνο απλώς να διαβαστεί αλλά και να επικαιροποιηθεί για προπαγανδιστικούς σκοπούς του 20^{ού} αιώνα. Το 1938, ο Μουσολίνι είχε εγκαταστήσει στη σύγχρονη Ρώμη, στον αναπαλαιωμένο Ara Pacis, ένα αντίγραφο των Res Gestae με χάλκινα γράμματα, ένα μνημείο ιμπεριαλισμού,¹⁶¹ ως μέσο για το δικό του αυτοκρατορικό όραμα.¹⁶²

Οι Res Gestae του Αυγούστου στη Γαλατία

Οι Res Gestae έφτασαν με ρωμαϊκή εντολή στη Γαλατία, στο πλαίσιο ενός κεντρικά ενορχηστρωμένου σχεδίου για τον «εκρωμαϊσμό» των ορεινών περιοχών της Ασίας.¹⁶³ Και οι τρεις εκδοχές, το λατινικό αντίγραφο της Άγκυρας, η ελληνική μετάφραση της Άγκυρας και της Απολλωνίας και το λατινικό αντίγραφο της Αντιόχειας προέρχονται από το αντίγραφο που στάλθηκε από τη Ρώμη στη Γαλατία.¹⁶⁴

Μία εξήγηση για το ότι τα μόνα σωζόμενα αντίγραφα βρίσκονται στη Γαλατία είναι ότι ο Ρωμαίος διοικητής της επαρχίας της Γαλατίας στις αρχές της βασιλείας του Τιβέριου, μπορεί να παρακινήθηκε από προσωπικά κίνητρα ευγνωμοσύνης προς τον Αύγουστο και επιθυμώντας να κερδίσει την εύνοια του Τιβέριου να παρότρυνε ή να διέταξε την αντιγραφή και την ελληνική μετάφραση των Res Gestae.¹⁶⁵

Στα τέλη του έτους 14 μ.Χ. ένα μεγάλο δέμα έφτασε από τη Ρώμη στην Άγκυρα, την πρωτεύουσα της ρωμαϊκής επαρχίας της Γαλατίας-Παμφυλίας στην καρδιά της Ανατολίας. Προοριζόταν για τον διοικητή της επαρχίας και είχε αποσταλεί από τους υπάτους. Πληροφορούσαν τον διοικητή ότι μετά τον θάνατο και τη θεοποίηση του Αυγούστου, η τελευταία του επιθυμία και η διαθήκη είχαν διαβαστεί στη Σύγκλητο.¹⁶⁶

Η Σύγκλητος αποφάσισε ότι το περιεχόμενο των Res Gestae θα έπρεπε να γίνει γνωστό στους κατοίκους των επαρχιών και ο αποδέκτης του δέματος θα έβρισκε μέσα ένα αντίγραφό τους. Δεν είναι γνωστό πως ο διοικητής εκτέλεσε το ψήφισμα της Συγκλήτου βραχυπρόθεσμα. Ίσως συγκάλυψε τους κατοίκους της πρωτεύουσας

---

¹⁶¹ Cooley (2009), σ. 51.

¹⁶² Güven (1998), σ. 38-39.

¹⁶³ Güven (1998), σ. 32.

¹⁶⁴ Scheid (2007), σ. xvi.

¹⁶⁵ Gordon (1968), σ. 129.

¹⁶⁶ Eck (2014), σ. 19.

Άγκυρας στο θέατρο ή την αγορά για να ακούσουν μια ανάγνωση του κειμένου μεταφρασμένου στα ελληνικά. Φρόντισε, πάντως, ώστε τα λόγια του αείμνηστου ηγεμόνα να κυκλοφορήσουν ευρέως στην επαρχία του και τελικά να χαραχτούν σε πέτρα.¹⁶⁷ Ο Ramsay θεωρεί πολύ πιθανό το κείμενο των Res Gestae να στάλθηκε από τη Ρώμη στην Αντιόχεια σε αντίγραφο γραμμένο σε πάπυρο (ή ίσως σε περγαμηνή) και ότι η αναγραφή σε ασβεστόλιθο, περίπου το 14-20 μ.Χ., προοριζόταν να μιμηθεί τη γραφή του έντυπου αντιγράφου. Οι χαρακτές του Monumentum Antiochenum ποικίλλουν ως προς τη μορφή των γραμμμάτων τους, αλλά στο σύνολό του το Monumentum δίνει την εντύπωση ότι μιμείται πολύ στενά τη γραφή με μελάνι σε πάπυρο.¹⁶⁸

Οι τρεις γαλατικές, πόλεις αν και δεν είχαν πολλά κοινά μεταξύ τους, συνδέονταν ιδεολογικά, καθώς καθεμία από αυτές ήταν προικισμένη με ένα ναό της αυτοκρατορικής λατρείας και ένα αντίγραφο της ίδιας επιγραφής, των Res Gestae.¹⁶⁹

Το κύριο αντίγραφο, το οποίο είναι γνωστό με ποικίλους βαθμούς ακρίβειας από τον δέκατο έκτο αιώνα, είναι το Monumentum Ancyranum. Μια επιγραφή στο ναό της Ρώμης και του Αυγούστου στην Άγκυρα της Γαλατίας. Ο Αύγουστος ήταν ο ίδιος επιφυλακτικός απέναντι στην πρακτική της λατρείας των ηγεμόνων που συνηθιζόταν από καιρό στις ελληνόφωνες περιοχές, αλλά επέτρεψε την ανέγερση ναών για τη «Ρώμη και τον Αύγουστο». Δεν θα μπορούσε, λοιπόν, να υπάρξει καταλληλότερος τόπος για να αναρτηθεί ένα αντίγραφο του δικού του απολογισμού για όσα είχε κάνει για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία.¹⁷⁰ Όσα αντίτυπα των Res Gestae (με ή χωρίς ελληνική μετάφραση) και αν έχουν χαραχθεί στη Γαλατία (ή αλλού στον ελληνικό κόσμο), όλα αναμφίβολα αναρτήθηκαν σε δημόσια μνημεία που συνδέονταν με κάποιο τρόπο με τη λατρεία της Ρώμης και του Αυγούστου (μόνου του ή από κοινού με μέλη της οικογένειάς του).¹⁷¹

Στην Άγκυρα, την πρωτεύουσα της επαρχίας, χτίστηκε ένας ναός του Αυγούστου και της Ρώμης μεταξύ του 25 και του 20 π.Χ. Εκεί, μετά τον θάνατο του Αυγούστου, αντιγράφηκε το πλήρες κείμενο των Res Gestae στο εσωτερικό του πρόναου στα λατινικά και σε έναν εξωτερικό τοίχο του πρόναου στα ελληνικά.¹⁷² Αυτός ο ναός,

---

¹⁶⁷ Eck (2014), σ. 20.

¹⁶⁸ Ramsay (1926), σ. 117.

¹⁶⁹ Güven (1998), σ. 33.

¹⁷⁰ Brunt, Moore (1967), σ. 2.

¹⁷¹ Gordon (1968), σ. 130.

¹⁷² Mckehnie (2019), σ. 188.

όπως και ο Παρθενώνας, έγινε αργότερα χριστιανική εκκλησία και τον δέκατο πέμπτο αιώνα μετατράπηκε σε τουρκικό τέμενος. Ακριβώς για αυτούς τους λόγους το αντίγραφο της Άγκυρας (με τη μετάφρασή του) διατηρήθηκε πολύ καλύτερα, πολύ πιο πλήρες, από τα άλλα δύο αντίγραφα, τα οποία φαίνεται ότι δεν χαραχτηκαν σε τοίχους ναών.¹⁷³

Τόσο το λατινικό όσο και το ελληνικό κείμενο στην Άγκυρα έχουν υποστεί ζημιές, ωστόσο, οι άλλες δύο πηγές -τα θραύσματα του ελληνικού κειμένου που ανακαλύφθηκε στην Απολλωνία της Πισιδίας και του λατινικού κειμένου που ανακαλύφθηκε στην Αντιόχεια- επιτρέπουν σε μεγάλο βαθμό την αποκατάσταση των ελλειπόντων τμημάτων του.¹⁷⁴

Στην Αντιόχεια χτίστηκε ναός για τον Δία Optimus Maximus, κατά μίμηση του διάσημου ιερού στο Καπιτώλιο της Ρώμης. Η κύρια πλατεία της πόλης ονομαζόταν Augustea Platea και, αργότερα, η παρακείμενη πλατεία έλαβε το όνομα Tiberia Platea. Μετά τον θάνατο του Αυγούστου, μια καταγραφή των Res Gestae του, όπως και στην Άγκυρα, αναγράφηκε σε έναν τοίχο ή τη βάση ενός αγάλματος στη μία πλευρά της πλατείας που πήρε το όνομά του. Όπως αρμόζει σε μια ρωμαϊκή αποικία, αναρτήθηκε εκεί μόνο η πρωτότυπη έκδοση στα λατινικά.¹⁷⁵ Εξάλλου, οι άποικοι πάντοτε επιθυμούσαν να επιδείξουν ότι η αποικία τους αποτελούσε προέκταση της Ρώμης, χωρισμένη μεν από την απόσταση, πλην όμως πραγματικά ρωμαϊκή.¹⁷⁶

Οι Res Gestae χαρακτήκαν επίσης στην Απολλωνία, αλλά εδώ, όπως ήταν φυσικό σε μια ελληνική πόλη, χρησιμοποιήθηκε μόνο η μετάφραση στα ελληνικά.¹⁷⁷

Τα λατινικά κείμενα στην Άγκυρα και την Αντιόχεια, καθώς και το ελληνικό κείμενο στην Άγκυρα, όλα έφεραν έναν εμφανή τίτλο:

*rerum gestarum divi Augusti, quibus orbem terra[rum] imperio populi Rom[a]ni subiecit, et inpensarum, quas in rem publicam populumque Romanum fecit, incisarum
in duabus ahenis pilis, quae su[n]t Romae positae, exemplar sub[i]jectum.*

---

¹⁷³ Gordon (1968), σ. 130.

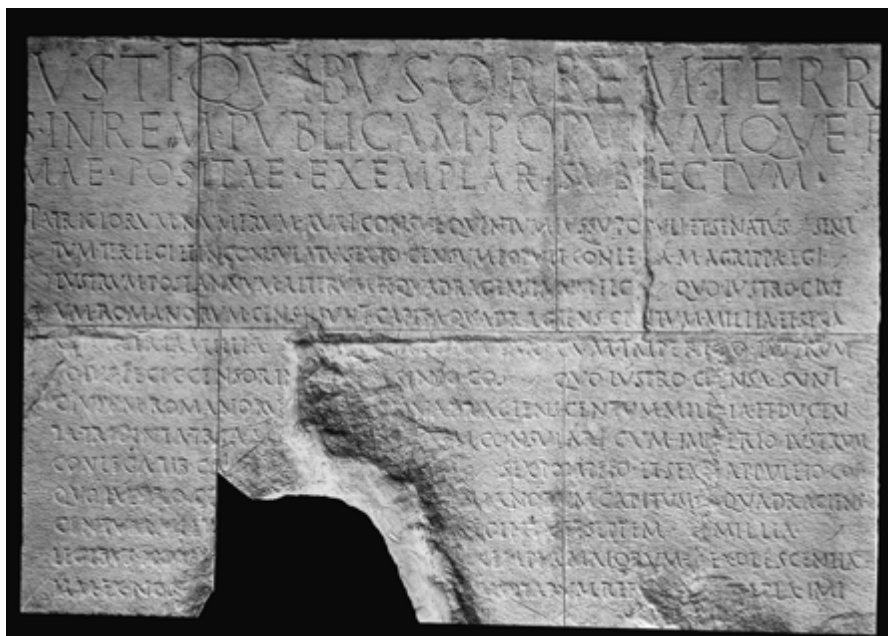
¹⁷⁴ Brunt, Moore (1967), σ. 3.

¹⁷⁵ Magie (1950), σ. 460.

¹⁷⁶ Ramsay (1926), σ. 117.

¹⁷⁷ Magie (1950), σ. 460.

Ακολουθεί αντίγραφο των επιτευγμάτων του θεοποιημένου Αυγούστου, με τα οποία έκανε τον κόσμο υπό την κυριαρχία του ρωμαϊκού λαού, και των δαπανών που έκανε για το κράτος και το λαό της Ρώμης, όπως αναγράφονται σε δύο χάλκινες στήλες που έχουν τοποθετηθεί στη Ρώμη.

Τμήμα του τίτλου στα λατινικά (T. Mommsen, *Res Gestae Divi Augusti. Ex Monumentis Ancyrano et Apolloniensi*, Βερολίνο 1883, *Tabulae: Exempli Latini Pagina II*).

Ο τίτλος στο ελληνικό κείμενο στην Άγκυρα:

Μεθρημνηνευμένοι ύπεγράφησαν πράξεις τε και δωρεαί Σεβαστοῦ θεοῦ, ἄς ἀπέλιπεν ἐπὶ Ρώμης ἐνκεχαραγμένας χαλκαῖς στήλαις δυσίν.

Η ελληνική έκδοση φαίνεται να έχει σχεδιαστεί για να απευθύνεται σε ένα επαρχιακό ακροατήριο, παραλείποντας κάθε αναφορά στην παγκόσμια κατάκτηση του Αυγούστου και τις ευεργεσίες και τα έξοδα που αφορούσαν αποκλειστικά στον λαό της Ρώμης.¹⁷⁸

Επιπλέον, στα λατινικά, η φράση *Res Gestae* ήταν στενά συνδεδεμένη με τα στρατιωτικά επιτεύγματα και τις κατακτήσεις, ενώ στα ελληνικά μεταφράζεται ως «πράξεις», όρο που αποδίδει ένα μεγαλύτερο εύρος πιθανών σημασιών. Το γεγονός ότι ολόκληρη η λατινική φράση «*quibus orbem terrarum imperio populi Romani*

¹⁷⁸ Cooley (2014), σ. 218-219.

subiecit» απλώς παραλείπεται στην ελληνική έκδοση, μειώνοντας ακόμη περισσότερο τον ιμπεριαλιστικό τόνο του λατινικού τίτλου των Res Gestae.¹⁷⁹

Μια δεύτερη ιδιόμορφη παρακειμενική προσθήκη στα επαρχιακά του αντίγραφα των Res Gestae αφορά στο παράρτημά τους (Appendix).¹⁸⁰

1. *summa pecun[i]ae, quam ded[it vel in aera]rium [vel plebei Romanae vel di]missis militibus: denarium sexien[s milliens]. 2. opera fecit nova: aedem Martis, [Iovis] Ton[antis et Feretri, Apollinis,] divi Iuli, Quirini, Minervae, [Iunonis Reginae, Iovis Libertatis,] Larum, deum Penatium, Iuv[entatis, Matris Magnae; Lupercal, pulvina]r ad circum, curiam cum Ch[alcidico, forum Augustum, basilica]m Iuliam, theatrum Marcelli, [p]or[iticum Octaviam, nemus trans T]iberim Caesarum. 3. refecit Capito[lium sacra]sque aedes [nu]m[ero octoginta] duas, thea[t]rum Pompei, aqu[arum r]iv[os, vi]am Flamin[iam]. 4. impensa p[raestita in spec]tacul[a] sca[enica et munera] gladiatorum at[que] athletas et venationes et] naumachi[am] et donata pe[c]unia [colonis, municipiis, opp]i[dis] terrae motu incendioque consumpt[is] a[ut] viritim] a[micis] senat]oribusque, quorum census explevit, in[n]umera[bili]s.*

1. συγκεφαλαίωσις ήριθμημένου χρήματος είς τὸ αἰράριον ἢ είς τὸν δῆμον τὸν Ρω[μαί]ων ἢ είς τοὺς ἀπολελυμένους στρατιώτας ἐξ μυριάδες μυριάδων. 2. ἔργα καινὰ ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ ναοὶ μὲν Ἄρεως, Διὸς Βροντησίου καὶ Τροπαιοφόρου, Πανός, Ἀπόλλωνος, θεοῦ Ἰουλίου, Κυρείνου, Ἀ[θη]νᾶς, Ἑρας Βασιλίδος, Διὸς Ἐλευθερίου, Ἑρώων, Θεῶν Π[α]τρίων, Νεότητος, Μητρὸς Θεῶν, β[ου]λευτήριον] σὺν Χαλκιδικῶν, ἀγορὰ{ι} Σεβαστή{ι}, θέατρον Μαρκέλλου, β[α]σιλικὴ Ἰουλία, ἄλσος Καισάρων, στοαὶ ἐ[ν] Παλατ[ί]ωι, στοὰ ἐν ἵπποδρόμωι Φλαμινίωι. 3. ἐπεσκευάσθη τὸ Κα[πιτώ]λιον, ναοὶ ὀγδοήκοντα δύο, θέ[ατ]ρον Π[ο]μπηίου, ὁδὸς Φλαμινία, ἀγωγοὶ ὑδάτων. 4. [δαπ]άναι δὲ είς θέας καὶ μονομάχους καὶ ἀθλητὰς καὶ ναυμαχίαν καὶ θηρομαχίαν δωρεαί [τε] ἀποικίαις πόλεσιν ἐν Ἰταλίαι, πόλεσιν ἐν ἐπαρχείαις σεισμῶι κα[ί] ἐνπυρισμοῖς πεπονηκυίαις, ἢ κατ' ἄνδρα φίλοις καὶ συνκλητικοῖς, ὧν τὰς τειμήσεις προσεξεπλήρωσεν, ἄπειρον πλῆθος.

Το παράρτημα αυτό εμφανίζεται στα λατινικά στην Αντιόχεια, καθώς και στα λατινικά και ελληνικά στην Άγκυρα αλλά δεν είναι βέβαιο αν γράφτηκε ή όχι και στην Απολλωνία. Σε αντίθεση με το υπόλοιπο κείμενο, το οποίο είναι γραμμένο σε πρώτο πρόσωπο, η χρήση του παραρτήματος σε τρίτο πρόσωπο το διαχωρίζει από το κύριο κείμενο, καθώς έχει συνταχθεί από κάποιον άλλον και όχι τον ίδιο τον

¹⁷⁹ Cooley (2014), σ. 221.

¹⁸⁰ Cooley (2014), σ. 226-228.

Αύγουστο. Η χρήση των δηναρίων για τις νομισματικές αξίες, επίσης, υποδηλώνει ότι το παράρτημα συντάχθηκε στην ελληνική Ανατολή.¹⁸¹ Συνεπώς, το παράρτημα κατά πάσα πιθανότητα συνιστά μια προσθήκη που απευθυνόταν στους αναγνώστες της επαρχίας.¹⁸²

Το κείμενο μπορεί να γινόταν αντιληπτό με ποικίλους τρόπους σε διαφορετικά συμφραζόμενα, πλην όμως σε όλες τις περιπτώσεις αντανakλούσε τα συμφέροντα των επαρχιακών ελίτ, μετατρέποντας τις Res Gestae από κείμενο με αμιγώς ρωμαιοκεντρικό χαρακτήρα σε κείμενο με ιδιαίτερη βαρύτητα για το επαρχιακό ακροατήριό του, το οποίο οι επαρχιακές ελίτ μπορούσαν ευχερώς να επικαλούνται στην εκδήλωση των φιλο-ρωμαϊκών αισθημάτων τους.¹⁸³

Οι Res Gestae του Αυγούστου στην Απολλωνία. Το Monumentum Apolloniense

Η Απολλωνία ήταν μία πόλη πλούσια σε νομισματοκοπία, όσο και σε πλήθος επιγραφών.¹⁸⁴ Επρόκειτο για έναν οικισμό Λυκίων και Θρακών αποίκων.¹⁸⁵ Τα νομίσματα που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο που κόπηκαν όλα από τους Απολλωνιάτες της Πισιδίας, αποίκους από τη Λυκία και τη Θράκη, δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ως προς την ταυτότητά τους: *ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΩΝ ΛΥΚΙΩΝ ΘΡΑΚΩΝ*.¹⁸⁶

Ο Mommsen αναφέρει ότι οι ελληνιστικές κυβερνήσεις όχι μόνο διατήρησαν τις πόλεις στην ακτή, αλλά και ίδρυσαν στα βορειοδυτικά μια σειρά από πόλεις, όπως την Απολλωνία στα φρυγικά σύνορα, που φέρεται ότι ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Αλέξανδρο, τη Σελεύκεια τη Σιδηρά και την Αντιόχεια, από την εποχή των Σελευκιδών.¹⁸⁷ Ο Αλέξανδρος πέρασε τον χειμώνα του 324 π.Χ. στην Πισιδία και πιθανολογείται ότι εκείνη την περίοδο κόσμησε την πόλη που ονομαζόταν Μορδιά-ιον.¹⁸⁸ Αν και αρκετά χάλκινα νομίσματα στην Απολλωνία και τη Σαγαλασσό

---

¹⁸¹ Cooley (2014), σ. 228.

¹⁸² Brunt, Moore (1967), σ. 2.

¹⁸³ Cooley (2014), σ. 228` Brunt, Moore (1967), σ. 2.

¹⁸⁴ Ramsay (1890), σ. 400-401.

¹⁸⁵ Ramsay (1890), σ. 400-401. Ο Hirschfeld θεωρεί ότι ιδρύθηκε από τους περγαμηνούς βασιλείς. Οι Θράκες ήταν πιθανότατα Θρακιώτες μισθοφόροι που είχαν υπηρετήσει στον περγαμινό στρατό και ονομάζονταν *Τράλεις*. Ίσως να ήταν στρατιώτες, οι οποίοι με αυτό το όνομα αποτελούσαν ένα ξεχωριστό τμήμα των περγαμηνών δυνάμεων. Κάποιοι Λύκιοι ήταν, για κάποιον άγνωστο λόγο, εγκατεστημένοι μαζί τους.

¹⁸⁶ Borrell (1840), σ. 186.

¹⁸⁷ Mommsen (1909), σ. 336.

¹⁸⁸ Borrell (1840), σ. 184.

αναφέρονται στον Αλέξανδρο κατά την αυτοκρατορική περίοδο, καμία λατρεία του μακεδόνα βασιλιά δεν έχει τεκμηριωθεί στην περιοχή.¹⁸⁹

Η Απολλωνία έγινε τμήμα της Γαλατίας επί Αμύντα και επί Αυγούστου εγκαταστάθηκαν στην κοινότητά της κάποιοι άποικοι.¹⁹⁰ Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο αυτοαποκαλούνταν η πόλη «των Λυκίων και Θρακών κολωνών». Σίγουρα, όμως, δεν επρόκειτο για αποικία και, συνεπώς, το περιεχόμενο αυτού του παράδοξου τίτλου είναι ασαφές. Μπορεί να οφείλεται απλώς στον φθόνο προς την αποικία της Αντιόχειας και το γεγονός ότι οι Απολλωνιάτες ήθελαν να υπενθυμίσουν στους γείτονές τους ότι και οι ίδιοι ήταν άποικοι, αν και όχι των Ρωμαίων, του Σέλευκου.¹⁹¹ Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η Απολλωνία όντως ιδρύθηκε από τους Σελευκίδες,¹⁹² είτε από τον Σέλευκο Α΄ ή από τον γιο του τον Αντίοχο Α΄ ως μια ελληνική πόλη.¹⁹³

Ο τίτλος που χρησιμοποιείται από τους ανθρώπους της Απολλωνίας από τον δεύτερο π.Χ. αιώνα και εξής στις επιγραφές και τα νομίσματά της δημιουργεί αρκετές δυσκολίες. Μια επιγραφή της Απολλωνίας που δημοσιεύτηκε από τον Sterrett στο «Επιγραφικό ταξίδι» του, το 1884, αναφέρεται σε ένα άγαλμα του θεού Νικάτορος, ένδειξη ότι η πόλη ιδρύθηκε από τον Σέλευκο Νικάτορα.¹⁹⁴ Συνεπώς, η χρήση του όρου *κολωνοί* δεν είναι εύκολα κατανοητή, και μάλλον υιοθετήθηκε σε ένα πνεύμα αντιπαλότητας¹⁹⁵ προς τις αυγουστιανές *κολωνείας*, όπως την Αντιόχεια, τα Λύστρα κ.ά., σε αντικατάσταση του συνήθους όρου *κάτοικοι*, ο οποίος ήταν συναφής με τον όρο *κόμη*.¹⁹⁶

Ωστόσο, άποικοι υπήρχαν πιθανόν στην Απολλωνία και την Αττάλεια, την πλησιέστερη πόλη στη νότια ακτή. Εκτός από αυτούς, υπήρχαν ανεπίσημες κοινότητες ρωμαίων διαπραγματευτών (*negotiatores*), που, μολονότι αποτελούσαν μειοψηφία, συγκροτούσαν μια σημαντική ομάδα, τα συμφέροντα της οποίας

---

¹⁸⁹ Talloen (2014), σ. 92.

¹⁹⁰ Cooley (2009), σ. 16.

¹⁹¹ Jones (1971), σ. 140.

¹⁹² Levick (1967), σ. 18.

¹⁹³ Austin (1981), σ. 309.

¹⁹⁴ Anderson (1898), σ. 96.

¹⁹⁵ Ο Jones (1971), σ. 411, αποκρούει την ερμηνεία του Anderson ότι οι Απολλωνιάτες αποκαλούσαν τους εαυτούς τους *κολωνούς* σε μίμηση προς την αποικία της Αντιόχειας. Κατά τη γνώμη του, οι Λύκιοι και Θράκες ήταν άποικοι βετεράνοι του στρατού του Αμύντα που τοποθετήθηκαν εκεί από τους Ρωμαίους, αλλά δεν συστήθηκαν ως αποικία. Ίσως, όταν ο Αύγουστος εγκατέστησε άποικους στην Αντιόχεια, να εγκατέστησε και Λύκιους και Θράκες από το στρατό του Αμύντα στην Απολλωνία.

¹⁹⁶ Anderson (1898), σ. 96.

επεκτείνονταν πέρα από τα άμεσα όρια των πόλεων και των αποικιών όπου είχαν εγκατασταθεί.¹⁹⁷

Στην περιοχή της Απολλωνίας, όπως προαναφέρθηκε, η λατρεία του ελληνιστικού ηγεμόνα εκδηλώνεται με το άγαλμα του θεού Νικάτορα που ανεγέρθηκε από τον ιερέα του Διός Ευρυδάμενος, αναμφίβολα προς τιμήν του Σέλευκου Α΄ του Νικάτορος, ως κτίστη της Απολλωνίας.¹⁹⁸ Το όνομα αυτής της σελευκιδικής αποικίας προήλθε από τον Απόλλωνα, τη θεότητα της δυναστείας, τον αρχηγό του γένους. Ο Σέλευκος φέρεται να ήταν γιος του Απόλλωνα και ολόκληρη η δυναστεία ήθελε να τονίζει τη συγγένεια με τον θεό.¹⁹⁹

Ο Δίας Νικάτωρ λατρευόταν κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής περιόδου στην περιοχή Κόνανα, που βρίσκεται μεταξύ Απολλωνίας και Σελεύκειας, και η συγκεκριμένη λατρεία συνιστά μια άλλη εκδοχή της μεταθανάτιας λατρείας του Σέλευκου του Νικάτορα, καθώς ο ηγεμόνας συσχετιζόταν με τον βασιλιά των θεών.²⁰⁰ Στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας ήκμασε η λατρεία του Διός, του έλληνα ομολόγου του Jupiter.²⁰¹ Το όνομα του Δία, που εμφανίστηκε στην περιοχή κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής περιόδου, μεταφράστηκε σε ένα γηγενές ελληνικό όνομα, και στην Απολλωνία προστέθηκε σε αυτό το επίθετο Ευρυδάμενος για να αναδειχθεί η τοπική προέλευση του θεού.²⁰²

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στην ίδια παράδοση με αυτή της λατρείας των ελληνιστικών βασιλέων μπορεί να τοποθετηθεί και η λατρεία της θεάς Ρώμης. Η λατρεία της στην Απολλωνία, που ανέλαβε ένα ιερατείο ήδη από την αρχή της αυτοκρατορικής περιόδου,²⁰³ υποδηλώνει την ελληνιστική προέλευσή της.²⁰⁴ Η επιτυχία της λατρείας των ελληνιστικών βασιλέων, της οποίας μια παραλλαγή είναι η λατρεία της Ρώμης, ως αγωγός για την επικοινωνία μεταξύ του ηγεμόνα και της κοινότητας των πολιτών και για τη νομιμοποίηση της μοναρχικής εξουσίας, φαίνεται ότι συνεχίζεται ως μέρος της ιδεολογίας του Principatus.²⁰⁵ Ωστόσο, με την εισαγωγή της αυτοκρατορικής λατρείας, άρχισε να εξασθενεί η λατρεία της θεάς Ρώμης. Στην

---

¹⁹⁷ Mitchell (1976), σ. 117.

¹⁹⁸ Le Roy (2000), σ. 263.

¹⁹⁹ Mehl (1986), σ. 5-6.

²⁰⁰ Chaniotis (2003), σ. 443.

²⁰¹ Garnsey, Saller (2023), σ. 232.

²⁰² Talloen (2014), σ. 93.

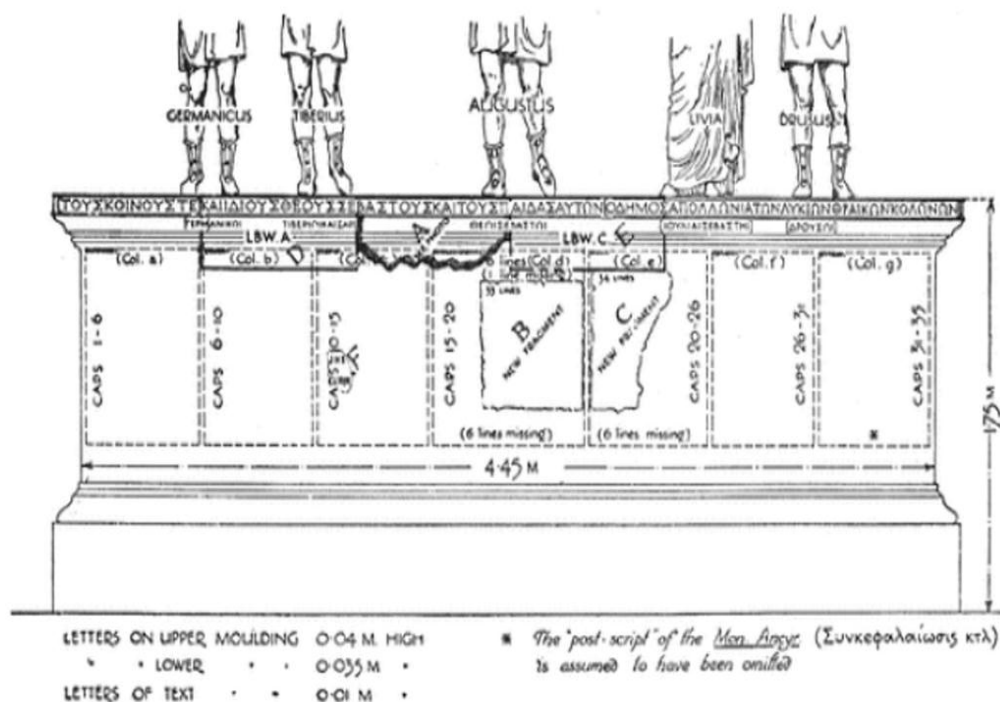
²⁰³ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²⁰⁴ Talloen (2014), σ. 93.

²⁰⁵ Chaniotis (2003), σ. 442.

Απολλωνία, όταν καθιερώθηκε εκείνη των αυτοκρατόρων, η λατρεία της θεάς Ρώμης εξαφανίστηκε.²⁰⁶

Η λατρεία των αυτοκρατόρων στην Απολλωνία δεν τελούνταν σε ένα ναό αλλά σε ένα τέμενος.²⁰⁷ Εκεί ανεγέρθηκε ένα μνημείο που ενσωμάτωνε το ελληνικό κείμενο των Res Gestae του Αυγούστου.²⁰⁸ Το τέμενος των Σεβαστών θα ήταν απολύτως κατάλληλο για να φέρει στη μνημειακή βάση των Res Gestae στην Απολλωνία τα πέντε αγάλματα: του Τιβέριου, του Γερμανικού, του Δρούσου, του Αυγούστου και της Λιβίας.²⁰⁹ Το ελληνικό αντίγραφο των Res Gestae που εκτέθηκε στην Απολλωνία δεν ήταν χαραγμένο, όπως στην Άγκυρα, στον τοίχο του ναού αλλά σε ένα βάθρο σε μια μνημειακή βάση μήκους 4,45 μ. που σχεδιάστηκε για να στηρίζει τα πέντε αγάλματα και να εμφανίζει ολόκληρη την επιγραφή, έτσι ώστε να μπορεί εύκολα να διαβαστεί.²¹⁰

Απολλωνία, ανακατασκευή του RGDA που αναγράφεται στη βάση του αγάλματος (Buckler, W.H., Calder, W.M., Guthrie, W.K.C. *Monumenta Asiae Minoris Antiqua IV. Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia*, Μάντσεστερ 1933, σ. 50, εικ. 17).

²⁰⁶ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²⁰⁷ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²⁰⁸ Mckehnie (2019), σ. 188.

²⁰⁹ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48` Cooley (2009), σ.16` Mckehnie (2019), σ. 189.

²¹⁰ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 53.

Στο ανώτερο τμήμα γράφει:²¹¹

[τούς κοινούς τε καὶ ἰδίους θεοὺς Σε]βαστοὺς καὶ τοὺς π[αῖδας αὐτῶν ὁ δῆμος Ἰπολλωνιατῶν Λυκίων Θραικῶν κολώνων.]

Στο μεσαίο τμήμα γράφει:

[Γερμανικῶι. Τιβερίωι Καίσαρι.] θεῶι Σε[βαστῶι. Ἰουλίωι Σεβαστῆι. Δρούσωι.]

Ακολουθεῖ το κείμενο των Res Gestae σε επτά στήλες.

Η μορφοποίηση της γραμματοσειράς σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα είναι: 0,04 μ. για το ανώτερο τμήμα, 0,035 μ. για το μεσαίο τμήμα και 0,01 μ. για το κείμενο.

Τμήματα της ελληνικής μετάφρασης στην Απολλωνία²¹² αναγνωρίστηκαν αρχικά τον 19^ο αιώνα, τὸ 1833 ἀπὸ τον F. V. J. Arundell²¹³ καὶ τὸ 1836 ἀπὸ τον Hamilton. Ἡ ἀνάγνωση συμπληρώθηκε τὸ 1898 ἀπὸ τον Domaszewski καὶ τὸ 1933 ἀπὸ τον Buckler.²¹⁴

Στο τεύχος IV του *MAMA* ἔτους 1933, τὸ ὁποῖο ἐκδίδεται ἀπὸ τους W. H. Buckler, W. M. Calder καὶ W. K. C. Guthrie, βρίσκεται ἡ πληρέστερη καταγραφή του Μνημείου της Απολλωνίας. Ὁ Buckler ἐπισκέφτηκε ὁ ἴδιος τὴν τοποθεσία της Απολλωνίας ἀναζητώντας τὰ θραύσματα των Res Gestae που ἀντιγράφηκαν ἐκεῖ σχεδὸν ἕναν αἰῶνα νωρίτερα ἀπὸ τους Arundell καὶ Hamilton. Ἡ ἐκδοση των θραυσμάτων των Res Gestae της Απολλωνίας στο *MAMA IV* ἀντιπροσωπεύει τὸ μοναδικὸ δημοσιευμένο ἔργο του Buckler γιὰ τὸ θέμα.²¹⁵ Ὁ Buckler ἀναφέρει ὅτι «μεταξὺ των μνημείων που καταγράψαμε στὴν Απολλωνία τὰ πιο ἀξιοσημεῖωτα ἦταν τὰ δύο νέα θραύσματα του Monumentum Apolloniense».²¹⁶

Ὅταν οἱ Buckler, Calder καὶ Guthrie ἐπισκέφτηκαν τὸ Ουλούμπορλου, τὸ 1930, βρήκαν μόνον τρία ἀπὸ τὰ ἕξι θραύσματα που εἶχαν καταγραφεῖ τὰ τελευταία διακόσια χρόνια καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ βασιστοῦν σε ταξιδιώτες τοῦ 19ου αἰῶνα γιὰ τὴν ἀνασύνθεση των χαμένων τριῶν θραυσμάτων κατὰ τὴ δημοσίευσή τους στο

---

²¹¹ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 50.

²¹² Βλ. παράρτημα.

²¹³ Arundell, F. V. J., (1780-1846). Ἄγγλος ἀρχαιοδίφης, κληρικός καὶ περιηγητής. Εἶχε μεγάλες συλλογές ἀρχαιοτήτων, νομισμάτων καὶ χειρογράφων. Τὴ φήμη του σκίασε ἡ πώληση των νομισμάτων στο Βρετανικὸ Μουσεῖο, κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀγγλία .

²¹⁴ Scheid (2007), σ. xxxvi ` Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48-54.

²¹⁵ Thonemann (2012), σ. 284.

²¹⁶ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. xiv.

MAMA IV. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένων των παλαιότερων αναφορών ότι τρία κομμάτια ενός ωραίου γείσου ή επιστυλίου με μεγάλα γράμματα επάνω και 4 ή 5 στήλες μικρής γραφής κάτω, είχαν χρησιμοποιηθεί για την πλακόστρωση ενός από τους δρόμους της ακρόπολης. Ότι έχει απομείνει από τις Res Gestae του Αυγούστου στην Απολλωνία τώρα φυλάσσεται στο Μουσείο του Αφιον Καραχισάρ.²¹⁷ Συγκεκριμένα, οι εκδότες του MAMA IV (σ. 136) γράφουν: «1^η Μαΐου 1933. Τα 3 θραύσματα του Μνημείου της Απολλωνίας διατηρούνται τώρα στο αποθετήριο αρχαιοτήτων του Αφιον Καραχισάρ». Σήμερα, αποσπάσματα του αντιγράφου εκτίθενται στο Μουσείο Υάλνας (Αντιόχεια).²¹⁸ Σε επίσκεψη της γράφουσας, το καλοκαίρι του 2023, και σε συνομιλίες με τους κατοίκους του Ουλούμπορλου, φάνηκε πως οι τελευταίοι γνώριζαν για την ιστορία του μνημείου της Απολλωνίας. Επίσης, ανέφεραν ότι τα θραύσματα μεταφέρθηκαν στο Αφιον Καραχισάρ με ιπήλατο κάρο το 1935, και από εκεί στο Μουσείο Υάλνας. Δεν γνώριζαν, όμως, πού ακριβώς ήταν η αρχική θέση του μνημείου.

Το μνημείο της Απολλωνίας ολοκληρώθηκε την πενταετία που ακολούθησε τον θάνατο του Αυγούστου, από το 14 μ.Χ. έως το 19 μ.Χ.²¹⁹ Το 18 μ.Χ., όταν ο Γερμανικός, ανιψιός του αυτοκράτορα Τιβέριου και εγγονός της Λιβίας, ηγήθηκε μιας στρατιωτικής εκστρατείας στην Ασία, ο Απολλώνιος, γιος του Ολύμπιχου και εγγονός του Αρτέμωνα, ο οποίος είχε υπηρετήσει την πόλη ως γυμνασίαρχος και ιερέας της Ρώμης, ταξίδεψε και εκπροσώπησε τη γενέτειρα του σε μια πρεσβεία στον Γερμανικό, ο οποίος εκείνη τη χρονιά θα ίδρυε τις ρωμαϊκές επαρχίες της Καππαδοκίας και της Κομμαγηνής.²²⁰

Είναι βέβαιο ότι οι πρεσβευτές από την Απολλωνία πρέπει να μίλησαν στην απεύθυνση τους προς τον Γερμανικό για την πρόοδο του Monumentum Apolloniense και ίσως μίλησαν και για τρία έφιππα αγάλματα που ο Απολλώνιος, ο γιος του

---

²¹⁷ Cooley (2009), σ. 47.

²¹⁸ <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-70959/yalvac-muzesi.html>. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Υάλνας: «Ένα σημαντικό έργο που πρέπει επίσης να αναφερθεί παρουσιάζεται σε πίνακες (ενότητες του λατινικού κειμένου των Res Gestae Divi Augusti στην Αντιόχεια), που περιγράφει τα έργα του αυτοκράτορα Αυγούστου όσο ζούσε, κατά σειρά. Επιπλέον, εδώ εκτίθενται ορισμένα αποσπάσματα του ίδιου κειμένου που βρέθηκαν στην Απολλωνία και είναι γραμμένα στα ελληνικά».(πρόσβαση 1/9/2023)

²¹⁹ Mckehnie (2019), σ. 189.

²²⁰ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48` Cooley (2009), σ. 16` Mckehnie (2019), σ. 189.

Ολύμπιχου, είχε εγκαταστήσει στον οριοθετημένο χώρο του Σεβαστείου, ιδίως καθώς το ένα από τα τρία αγάλματα παρουσίαζε τον ίδιο τον Γερμανικό.²²¹

Οι πληροφορίες μας που προέρχονται κυρίως από επιγραφές καταδεικνύουν το γεγονός ότι μέλη της τοπικής ελίτ συνδέονταν με την αυτοκρατορική λατρεία. Συγκεκριμένα, ξεχώριζε μια οικογένεια: ο Απολλώνιος, ο γιος του Ολύμπιχου, αναφέρεται ως ιερέας της Ρώμης σε ένα τιμητικό ψήφισμα που εκδόθηκε από τη βουλή και τον δήμο. Η ίδια επιγραφή αποκαλύπτει ότι ο ίδιος επίσης, είχε εγκαταστήσει και τρία έφιππα αγάλματα στο τέμενος των Σεβαστών, ίσως προς τιμήν του Τιβέριου, του Γερμανικού και του Δρούσου.²²²

*[ή βουλή και ό δήμος] | έτείμησεν Ά[πολλώνι]- | ον Όλυμπίχου του Άρ]- | τέμενος φι[λοσέβασ]- 4| τον και φιλό[πατριν, ά]- | ναστήσαντ[α εικόνας έφιπ]- | πους τρεις έ[ν τώ τεμένει] | τών Σεβαστῶ[ν, και προς την] 8| πόλιν έκ προγ[όνων κατά βίον ό] | λον εύεργετικῶ[ς διακείμενον] | και πρεσβεύσαν[τα προς Γερμα]- | νικόν Καίσαρα κ[αι γυμνασιαρ]- 12| χήσαντα λαμπρ[ῶς και ιερέα θε]- | ἄς Ρώμης γενόμενον και έπι]- | δόσεις δόντα [και έστιάσεις] | πολυτελεῖς π[αρασχόμενον] 16| και συμφερόντ[ως άναστρε]- | [φόμενον . . .].*²²³

Ο παππούς του Απολλώνιου, ο Αρτέμων, γιος του Ολύμπιχου, είχε τιμηθεί από τον δήμο τον 1^ο αιώνα π.Χ. ως ιερέας του Δία.²²⁴

ό δήμο[ς] [Άρτέ]μωνα Όλυ[μπίχου] [ίερ]έα Διός.

Καθώς ο Δίας ήταν η κύρια θεότητα αυτής της περιοχής, ο ιερέας του ασφαλώς ήταν μια σημαντική προσωπικότητα.²²⁵ Οι ιερείς μπορούσαν να τιμηθούν από τις πόλεις τους με χρυσά στέμματα και τιμητικά ψηφίσματα, και αυτό ακριβώς ίσχυσε και για τον Αρτέμωνα, τον ιερέα του Δία (MAMA IV, αρ. 141).²²⁶

Ο Απολλώνιος μοιράστηκε τον ενθουσιασμό του για την αυτοκρατορική οικογένεια με τον αδελφό του Ολύμπιχο, τον οποίο ο δήμος είχε τιμήσει ως «φιλοσεβαστόν» για τις επικλήσεις του «έπί τε τῆι εις τούς Σεβαστούς εύσεβεῖαι» και στον οποίο είχαν

²²¹ Mckehnie (2019), σ. 189.

²²² Cooley (2009), σ. 16.

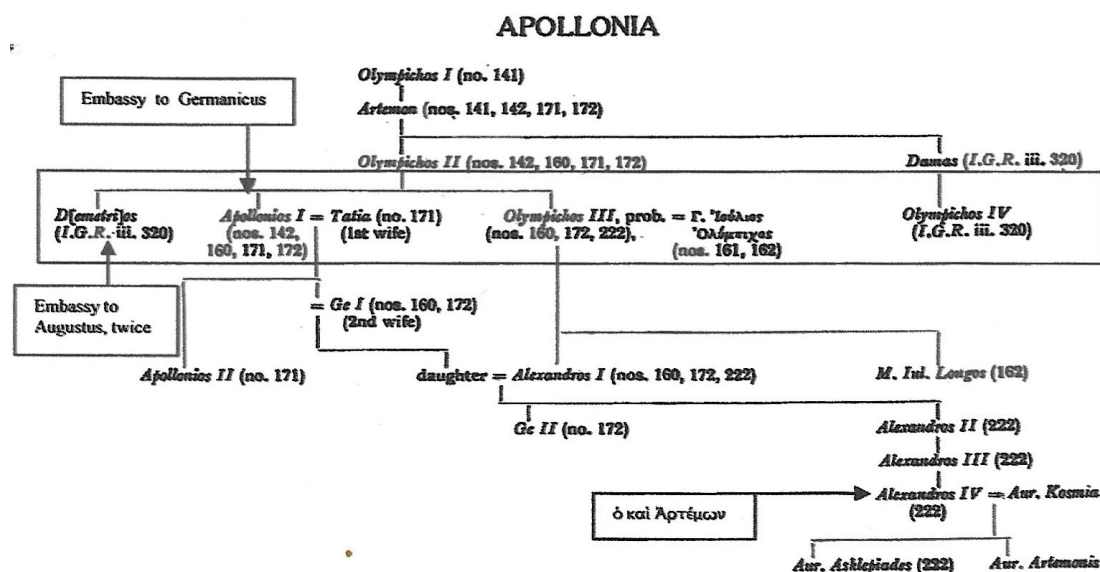
²²³ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²²⁴ Mckehnie (2019), σ. 191. Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²²⁵ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²²⁶ Talloen (2014), σ. 124.

απονεμηθεί τα ρωμαϊκά πολιτικά δικαιώματα.²²⁷ Ένας άλλος αδελφός τους, ο Δημήτριος, συμμετείχε σε δύο πρεσβείες προς τον Αύγουστο και διατέλεσε ιερέας της Ρώμης.²²⁸ Και τα τρία αδέλφια, όπως φαίνεται, ακολούθησαν τα βήματα του παππού τους Αρτέμωνα, του ιερέα του Δία.²²⁹ Οι Buckler, Calder και Guthrie αντλούν στοιχεία από διάφορες άλλες επιγραφές και προτείνουν ένα γενεαλογικό δένδρο (stemma) για την οικογένεια του Ολύμπιχου, ως εξής:²³⁰

Από τα τρία σωζόμενα αντίγραφα των Res Gestae στη Γαλατία, αυτό της Απολλωνίας είναι το μόνο που έχει αναγραφεί σε ειδικά κατασκευασμένο μνημείο. Φαίνεται αρκετά πιθανό ότι ο Απολλώνιος και ο αδελφός του Δημήτριος, οι οποίοι και οι δύο υπηρετούσαν ως ιερείς της θεάς Ρώμης, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην απόκτηση ενός αντιγράφου των Res Gestae για το Σεβαστείο της Απολλωνίας.²³¹ Γενικότερα, η εγκαθίδρυση της αυτοκρατορικής λατρείας ως αστικής λατρείας στην Απολλωνία φαίνεται ότι υπήρξε αποτέλεσμα ενεργειών της τοπικής αριστοκρατίας.²³² Η λατρεία του αυτοκράτορα ως αγωγού της αυτοκρατορικής ιδεολογίας ήταν το σημείο όπου εστίαζε η νομιμοφροσύνη του πληθυσμού.²³³ Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το Monumentum Apolloniense εξέφραζε,

²²⁷ Cooley (2009), σ. 16.

²²⁸ Cooley (2009), σ. 17. Mckehnie (2019), σ. 191.

²²⁹ Cooley (2009), σ. 17.

²³⁰ Buckler, Calder, Guthrie (1933), σ. 48.

²³¹ Talloen (2014), σ. 156.

²³² Talloen (2014), σ. 157.

²³³ Garnsey, Saller (2023), σ. 232.

με αδιακρίβωτο βέβαια βαθμό αυθορμησίας ή σκοπιμότητας, την αφοσίωση και τη νομιμοφροσύνη προς το πρόσωπο και τον θεσμό του αυτοκράτορα.

Τα θρησκευτικά αξιώματα προσέδιδαν δύναμη, κύρος και εξουσία στους κατόχους τους και έτσι προοριζόνταν αποκλειστικά για τα μέλη ενός περιορισμένου αριθμού οικογενειών της ελίτ, καθώς με τον τρόπο αυτό νομιμοποιούσαν την πολιτική τους κυριαρχία στις τοπικές κοινωνίες.²³⁴ Με άλλα λόγια, συγκέντρωναν ένα σημαντικό συμβολικό κεφάλαιο, την πιο ανθεκτική μορφή «πλούτου», με τη μορφή της «υποχρέωσης, της ευγνωμοσύνης, του κύρους, της προσωπικής αφοσίωσης».²³⁵ Ανάγονται, εντέλει, στο σύστημα των λειτουργιών,²³⁶ στο οποίο στηριζόταν η κοινωνική και πολιτική εξέχουσα θέση των πλουσίων μέσα στην κοινότητα.

Η χάραξη των *Res Gestae* του Αυγούστου στην Απολλωνία οφειλόταν σε μια τοπική απόφαση, η οποία εκπορεύτηκε από τη λατρεία της ελίτ προς τον αυτοκράτορα, σε ένα πνεύμα αντιπαλότητας προς την Αντιόχεια. Και οι δύο πόλεις συνδέονταν με την Σεβαστή Οδό, όντας η Αντιόχεια μια πλήρως ρωμαϊκή αποικία και η Απολλωνία μια υποδεέστερη κοινότητα, η οποία απλώς και μόνο διέθετε μια μειονοτική εγκατάσταση ρωμαίων αποίκων.²³⁷

Ο θάνατος του Αυγούστου μπορεί να προξένησε αισθήματα αβεβαιότητας και ανασφάλειας στις τοπικές ελίτ, οι οποίες είχαν επαναπαυθεί στη σταθερότητα που ο αυτοκράτορας είχε επιβάλει σε ολόκληρο τον ρωμαϊκό κόσμο. Επομένως, στην Απολλωνία, η ανάγκη διαφύλαξης της ευημερίας της πόλης κατά τη βασιλεία του Τιβέριου μπορεί να δικαιολογεί τους πόρους που επενδύθηκαν στο *Monumentum Apolloniense*.²³⁸

Η Cooley (2014: 223) διατυπώνει την άποψη ότι η προσθήκη της αφιέρωσης στον Αύγουστο και τα μέλη της οικογένειάς του, καθώς και τα αγάλματα που συνοδεύουν το μνημείο των *Res Gestae*, καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο η ελίτ της Απολλωνίας ήθελε να τονίσει την ιδέα της ομαλής διαδοχής της δυναστείας στη Ρώμη. Ίσως ανησυχούσε λιγότερο από ό,τι η ελίτ στην Άγκυρα ώστε να υπενθυμίσει στους θεατές τα μεγάλα επιτεύγματα και τις ευεργεσίες του Αυγούστου. Αυτή η

---

²³⁴ Talloen (2014), σ. 124.

²³⁵ Gordon (1990a), σ. 194.

²³⁶ Garnsey, Saller (2023), σ. 43.

²³⁷ Cooley (2009), σ. 18.

²³⁸ Mckehnie (2019), σ. 191.

κάπως διαφορετική έμφαση προκύπτει, επίσης, με σαφήνεια από τα πρώτα λόγια της αφιερωματικής επιγραφής στην Απολλωνία, η οποία εμφανίζεται να παραπέμπει στους θεούς Σεβαστούς, σε πληθυντικό αριθμό. Η αποκλειστικότητα της θεϊκής ιδιότητας του Αυγούστου αμφισβητείται σιωπηρά και, αντ' αυτού, υποφώσκει η προσδοκία ότι και οι διάδοχοί του θα μοιράζονταν την ίδια ακριβώς ιδιότητα. Αυτό θα ταίριαζε απόλυτα με το γεγονός ότι το βάθρο με τις Res Gestae βρισκόταν μέσα σε ένα Σεβαστείο. Εντέλει, με αυτόν τον τρόπο, οι κάτοικοι της Απολλωνίας συνέδεαν το αντίγραφο των Res Gestae με την ήδη υπάρχουσα λατρεία του Σεβαστείου, απομακρύνοντας τα φώτα της δημοσιότητας από τον ίδιο τον Αύγουστο και φέρνοντας στο προσκήνιο τους διαδόχους του. Η λειτουργία των Res Gestae, όπως προκύπτει από το παρακειμενικό τους πλαίσιο, ήταν αρκετά διαφορετική από ό,τι ίσχυε στην Άγκυρα.²³⁹

Monumentum Ancyranum και Monumentum Apolloniense: οι διαφορές

Η σύγκριση των δύο αντιγράφων, της Άγκυρας (Ac) και της Απολλωνίας (Ap) αποκαλύπτει, παράλληλα με μερικά γλωσσικά λάθη, παραλλαγές στην ορθογραφία και τη διατύπωση.²⁴⁰

1. Παραλείψεις ή αβλεψίες:

	Ac	Ap
6.1	τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων	τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων
16.1	Χρήματα ἐν ὑπ[ατεία]	Χρήματα α ἐν ὑπατεία
16.2	ὑπάτοις στρατιώταις	ὑπ[α]τοῖς τοῖς στρατιώταις
18.	σειτικᾶς	σει]τικᾶ{ι}ς
20.1	Μάρ[κιον]	Μάρτιον
21. 1	ἐπὶ ὀνόματος	ἐπὶ ὀνόματι

2. Συνήθεις παραλείψεις :

17.1	[κ]ατήνεγκ[α <τρις>χειλίας [ἑπτα]κοσίας	κατή[νεγκα <τρις>χειλίας ἑπ]τακοσίας
21.1	ἐδάφει <ναὸν> Ἄρεως	ἐδάφει <ναὸν> Ἄρεως

3. Το γιώτα (ι) εμφανίζεται στο κείμενο της Άγκυρας αλλά απουσιάζει συχνά στης Απολλωνίας:

²³⁹ Cooley (2014), σ. 223.

²⁴⁰ Scheid (2007), σ. ccxxiv-ccxxxiii.

10.2	Ποπλίω Σουλπικίω και Γαῖω Οδαλγίω	Ποπλίω Σουλπικίω και Γαῖω Οδαλγίω
11	πρὸς τῆι Καπήνηι πύλῃ πρὸς ὧι ἐν ἧι	πρὸς τῆ[ι ?] Καπήνηι πύλῃ πρὸς ὧ [ἐ]ν ἧ
14.1	ἡ τύχη	[ἡ τύχη]
15.4	σειτομετ[ρου]μένωι δήμωι	σειτομετρομένω δήμω
16.1	Ναῖω [Λέν]τλω[ι]	Ναῖω Λέντλω
19.1	ἵπποδρόμω[ι] τῶι προσαγορευμένωι Φλαμινίωι	[... ἵπποδρόμ]ω τῶ προσαγο- ρευμένω Φλαμινίω
19.2	μεγάλωι ἵπποδρόμωι	μεγάλ]ω ἵπποδρόμω
19.2	Καπιτολίωι Ἄουεντίνωι	Καπετολίωι Ἄουεντείνω
	πρὸς τῆι ἱερᾷ Οὐελίωι	πρὸς τῆι ἱερᾷ Οὐ]ελία
21.2	ναῶι Ἰουλίωι και ναῶι	[να]ῶ Ἰουλίωι και ναῶ
22.1	τῶι ἐμῶι ὀνόματι	τῶι ἐμῶ ὀνόματι
24.2	τῶι τε ἐμῶι	τῶ τε ἐμῶ
25.2	ἐπ' Ἀκτίωι	[Ἀκτί]ω

4. Γλωσσικά στοιχεία:

Γιωτακισμός

16.2	Καλουισίωι Κανιν[ί]ωι	Κα[λ]ουεισίω[ι] Κανεινίωι
19.2	Ἄουεντίνωι	Ἄουεντείνω
21.2	ἀφιέρωσα	[ἀ]φειέρωσα
22.2	τρῖσκαιδέκατον	τρεισκαιδέκατον
23	χιλίωιν	χειλίωιν
24.1	νεικήσας	νική[σας]
24.2	ἐτείμησαν	ἐτίμησαν

5. Ατέλειες στη μεταγραφή των λατινικών λέξεων

Λευκίωι	Λουκίωι
Καπιτολίωι	Καπετολίωι

6. Σειρά των λέξεων:

16.2	ἔδωκα μ[υρ]ιάδας ἐγγύς [μυρία]ς	ἔδωκα ἐγγύς μυριάδας μυρίας
------	---------------------------------	-----------------------------

7. Αριθμός:

19.2	ναοὺς ἐν Καπετωλίω	ναὸν ἐν Καπετωλίω
------	--------------------	-------------------

8. Άλλες παραλλαγές:

10.2	ιστόρησ(ε) ἐπί	ιστόρησεν ἐπι
16.2	ἐγγύς	ἐγγύς
21.3	ἐπαγγελίας	ἐπανγγελίας
22.2	[δ]ιὰ ἑκατόν ἐπόησα	δι' ἑκατόν ἐποίη[σα]
23	δὲ ἦσσανες	δ' ἦσσανες

Οι δύο συνήθειες παραλείψεις, που είναι κοινές και στις δύο εκδοχές, αποδεικνύουν ότι και οι δύο αναφέρονται στο ίδιο πρωτότυπο. Οι διαφορές στην ορθογραφία οφείλονται, αφενός, στη φωνητική της εποχής και, αφετέρου, στις συνήθειες των αντιγραφέων και τις πειστικές συνθήκες κάτω από τις οποίες τα αντίγραφα έπρεπε να αποσταλούν στις διάφορες πόλεις.²⁴¹

Επίλογος

Οι Res Gestae, ως ένα είδος ταφικού μνημείου, διακηρύσσουν το μεγαλείο του Αυγούστου και της οικογένειάς του στην αιωνιότητα. Ήταν ένα μέσο ισχυρής προπαγάνδας και αυτοδιαφήμισης που εξυπηρετούσε την καθιέρωση και διαιώνιση μιας δυναστείας. Στην επαρχία της Γαλατίας διακήρυξε με δύναμη την κεντρική θέση που κατείχε η λατρεία του αυτοκράτορα στη ζωή της πόλης και μετατράπηκε από αμιγώς ρωμαιοκεντρικό κείμενο σε κείμενο που είχε σχέση με το επαρχιακό ακροατήριό του και τις επαρχιακές ελίτ. Ο αυτοκρατορικός λόγος που δημιουργήθηκε στη Ρώμη, όταν μεταφυτεύτηκε στο περιβάλλον της ρωμαϊκής επαρχίας της Γαλατίας, απέκτησε μια τοπική επαρχιακή χροιά.

Το Monumentum Apolloniense ανεγέρθηκε από την οικογένεια Απολλώνιου, γιου του Ολύμπιχου, μια κορυφαία τοπική οικογένεια, μέλη της οποίας διατέλεσαν ιερείς της θεάς Ρώμης, ανέλαβαν πρεσβείες και καθιέρωσαν την αυτοκρατορική λατρεία στην Απολλωνία. Η ανέγερσή του στο πλαίσιο της αυτοκρατορικής λατρείας διακήρυξε τη νομιμοφροσύνη των κατοίκων με την προσδοκία διαιώνισης της ειρηνικής περιόδου, αλλά και προσέφερε στην τοπική αριστοκρατία το μέσο για να προωθήσουν τη δική τους σταδιοδρομία και να αναρριχηθούν στην κοινωνική κλίμακα.

---

²⁴¹ Scheid (2007), σ. ccxxxiii.

Βιβλιογραφία

- Anderson, J. G. C. (1898) A summer in Phrygia:II, *The Journal of Hellenic Studies*, τ.XVIII:81-128, Krauss Reprint, Nedlen [1971].
- Arundell, F. V. J. (1834) *Discoveries in Asia Minor*, τ.1. Λονδίνο.
- Austin, M.M. (1981) *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest*. Καίμπριτζ.
- Borrell, H. P.(1840) Restitution of several coins hitherto supposed to belong to the cities of Apollonia, in Lycia, and Caria, to Apollonia, in Pisidia, *The Numismatic Chronicle* (1838-1842) 2:182-187(JUNE, 1839–APRIL, 1840).
- Bracke, H. (1993) Pisidia in Hellenistic Times (334-25B.C) στον Waelkens, M., εκδ.,*Sagalassos I. First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991) (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae)*, 15-36. Λουβέν.
- Brunt, P . A., Moore, J. M. (1967) *Res Gestae Divi Augusti. The Achievements of the Divine Augustus*. Οξφόρδη.
- Buckler, H., Calder W. M., Guthrie. W. K. C. (1933) Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua* , *MAMA* τ.IV. Μάντσεστερ .
- Chaniotis, A. (2003) The divinity of Hellenistic rulers, στον Erskine, A., εκδ., *A Companion to the Hellenistic World*. 431-445.Οξφόρδη.
- Chaniotis, A. (2013) Processions in Hellenistic cities. Contemporary discourses and ritual dynamics στους Alston, R., van Nijf, O. M., Williamson, C. G., *Cults, Creeds and Identities in the Greek City after the Classical Age*. 21-47. Λουβέν.
- Cooley, A. E. (2007) The publication of official Roman documents in the Greek East, στους Lomas, K., Whitehouse,R., Wilkins, J. B., εκδ., *Literacy and the state in the ancient Mediterranean*. 203-218. Λονδίνο.
- Cooley, A.E. (2009) *Res Gestae divi Augusti. Text, Translation, and Commentary*. Καίμπριτζ.
- Cooley, A. E. (2014) Paratextual readings of imperial discourse in the Res Gestae divi Augusti, *Cahiers du Centre Gustave Glotz*, 25:215-230.
- Cooley, A. E. (2019) The Res Gestae in its provincial contexts, *Lampas*, 52 (3):262-275.
- Demirdal, S. (1968) *Butunuyele Uluborlu*, Εκδόσεις Acar Matbaasi. Κωνσταντινούπολη.
- Eck, W. (2014) *Η Εποχή του Αυγούστου*, Εκδόσεις Πεδίο. Αθήνα.

- Errington, M. (1987) Θεά Ρώμη und römischer Einfluss südlich des Mäanders im 2. Jh v. Chr., *Chiron* 17: 97-118.
- Garnsey, P., Saller, R. (2023) *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Οικονομία, κοινωνία και πολιτισμός*, Μτφρ. Αναστασιάδης, Β.Ι., Ανατύπωση 2023, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. Ηράκλειο.
- Gordon, A. E. (1968) Notes on the "Res Gestae" of Augustus, *California Studies in Classical Antiquity*, 1:125-138.
- Gordon, R. L. (1990a) From Republic to Principate: Priesthood, religion and ideology, στους Beard, M. , North, J., εκδ., *Pagan Priests. Religion and Power in the Ancient World*. 179-198. Λονδίνο.
- Güven, S. (1998) Displaying the Res Gestae of Augustus: A Monument of Imperial Image for All, *Journal of the Society of Architectural Historians*, 57(1):30-45.
- Jones, A.H.M. (1971) *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, 2^η έκδ. Οξφόρδη.
- Kosmetatou, E. (1997) Pisidia and the Hellenistic Kings from 323 to 133 B.C., *Ancient Society* 28:5-37.
- Kosmetatou, E. (2005) Macedonians in Pisidia. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* , τ.54(2): 216-221.
- Kostof, S. (1978) "The Emperor and the Duce:The Planning of Piazzale Augusto Imperatore at Rome," στους Millon , H., Nochlin, L., εκδ., *Art and Architecture in the Service of Politics*. 270-325. Καμπριτζ.
- Le Roy, C.(2000) Pisidiens en Lycie et Lyciens en Pisidie, στον Işık, C., εκδ., *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens und des ägäischen Bereiches*, Festschrift für Baki Ögün zum 75. Geburtstag (Asia Minor Studien 39). 255-266. Βόννη.
- Levick, B. (1967) *Roman Colonies in Southern Asia Minor*. Οξφόρδη.
- Magie, D. (1950) *Roman Rule in Asia Minor:The end of the third century after Christ*. 2 τ. Πρίνστον.
- Mckehnie, P. (2019) *Christianizing Asia Minor: Conversion, Communities and Social Change in the Pre-Constantinian Era*. Καμπριτζ.
- Mehl, A. (1986) *Seleukos Nikator und sein Reich, I. Seleukos Leben und die Entwicklung seiner Machtsposition*. Λουβέν.
- Mitchell, S. (1976) Requisitioned Transport in the Roman Empire:A new inscription from Pisidia, *The Journal of Roman Studies*, 66:106-131.
- Mitchell, S. (1991) The Hellenization of Pisidia, *Mediterranean Archaeology*, 4 :119-145.

- Mitchell, S. (1993) *Anatolia: Land, Men, Gods in Asia Minor I*. Οξφόρδη.
- Mitchell, S. (1994) Three Cities in Pisidia, *Anatolian Studies*, 44:129-148.
- Mommsen, Th. (1883) *Res gestae divi Augusti, Ex Monumentis Ancyrano et Apolloniensi*. Βερολίνο.
- Mommsen, Th. (1909) *The Provinces of the Roman Empire. From Caesar to Diocletian*. τ. I, Μτφρ., Dickson, W. B. P., Εκδόσεις Macmillan. Λονδίνο.
- Owens, E.J. (1991) *The City in the Greek and Roman World*, Εκδόσεις Routledge. Λονδίνο-ΝέαΥόρκη.
- Peachin, M. (2013) Augustus' Res Gestae and the emerging principate, *Studia Epigraphica in memoriam Géza Alföldy. Abhandlungen zur alten Geschichte von Eck, W., Hrsg., Féher, B., Hrsg., Kovács, P., Hrsg.*, Εκδότης Dr. Habelt, R., 255-274. Βόννη.
- Ramsay, W. M. (1890) *The Historical Geography of Asia Minor. Royal Geographical Society, Supplementary Papers*, τ. IV, Εκδόσεις John Murray. Λονδίνο.
- Ramsay, W. M. (1897) *The Cities and Bishoprics of Frygia*, τ. I (II). Οξφόρδη.
- Ramsay, W. M. (1917) Studies in the Roman Province Galatia: I. The Homanadeis and the Homanadensian War, *The Journal of Roman Studies*, 7:229-283.
- Ramsay, W. M. (1923) Geography and History in a Phrygo-Pisidian Glen, *The Geographical Journal*, 61(4): 269-276.
- Ramsay, W. M. (1926) Studies in the Roman Province Galatia, VII_ Pisidia, *The Journal of Roman Studies*, 16 : 102-119.
- Robinson, D. M. (1926) The Res Gestae Divi Augusti as Recorded on the Monumentum Antiochenum, *The American Journal of Philology*, 47 (1):1-54.
- Scheid, J. (2007) *Res Gestae Divi Avgvsti. Hauts Faits du Divin Auguste*, Collection des Universités de France ,Επιμ., Μτφρ., Scheid, J., Εκδόσεις Les Belles Lettres. Παρίσι.
- Talloon, P. (2014) «Cult in Pisidia. Religious Practice in Southwestern Asia Minor from Alexander the Great to the Rise of Christianity», στον Waelkens, M., εκδ., *Studies in Eastern Mediterranean Archaeology* τ. X.
- Thonemann, P. (2012) A copy of Augustus' Res Gestae at Sardis, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 61(3):282-288.
- Vanhaverbeke, H., Waelkens, M. (2005) If you can't beat them, join them? The Hellenization of Pisidia, *Mediterranean Archaeology*, 18: 49-65.
- Walbank, F.W. (1981) *The Hellenistic World*. Μπράντον.

Williamson, C. (1987) Monuments of Bronze: Roman Legal Documents on Bronze Tablets, *Classical Antiquity*, 6 (1):160–183.

Χανιώτης, Α. (2016) *Ιστορία: ΙΣΤ2.1 Η μακρά ελληνιστική εποχή: Ο ελληνικός κόσμος από τον Αλέξανδρο στον Αδριανό*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Μάθησις. Ηράκλειο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τα θραύσματα της επιγραφής των Res Gestae που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα στην Απολλωνία, όπως αναγράφονται στο J. Scheid, *Res Gestae Divi Augusti. Hauts Faits du Divin Auguste*, Παρίσι 2007, σσ. ccxxiv-ccxxxiv.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ

1. Το πρώτο απόσπασμα, κοινώς γνωστό ως D, περιλαμβάνει μερικές γραμμές από το κεφάλαιο 6 των Res Gestae.

Arundell 1834, σ. 426, Hamilton 1836,2, σ. 455, (Boeckh, *CIG* III, σ. 56 sq., n° 3971, Mommsen 1865, XXXV), Le Bas-Waddington 1870,3,305 n° 1194 A (*CIL* III [1873], σ. 775), Mommsen 1883, XLV, από μια αποτύπωση του G. Hirschfeld, Drew-Bear και Scheid 2007.

6.1 [-]

- 1 [- Λέντλ]ΟΙΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΝ ΠΑΥΛΛΩΙ ΦΑΒΙΩΙ ΜΑΞΙΜΩΙ [-]
[- σ]ΥΝΚΛΗΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙ[ων -]
[-] ΤΗΣ ΤΩΝ ΤΕ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΟ[πων ---]
[-] ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΩΙ ΑΡΧΗΝ ΟΥΔΕ[-]
5 [-]ΕΝΗΝ ΑΝΕΔΕΞΑΜΗΝ 2 Α ΔΕ ΤΟΤΕ [-]

[-]ΣΘΑΙ ΕΒ[ούλ]ΕΤ[ο] ΤΗ[ς —]

2. Σχετικά με αυτό το τμήμα, το D-A δημοσιεύθηκε από τους ίδιους συγγραφείς. Υπογράμμιση από Buckler με μικρά, τα μέρη που είχαν ήδη εξαφανιστεί το 1930. Σήμερα το σύνολο έχει προφανώς χαθεί.

Arundell 1834,2, σ. 426, Hamilton 1836,2, σ. 455 (Boeckh, *CIG* III, σ. 56, n° 3971, Mommsen 1865, XXXIX), Le Bas-Waddington 1870, 3, σ. 305 n° 1194 A (*CIL* III [1873], σ. 777), Mommsen 1883, XLIX από μια αποτύπωση του Hüschfeld, Buckler 1933, σ. 50-51.

- 1 10.2 ΘΕΝ ΙΣΤΟΡΗΣΕΝ ΕΠΙ ΡΩΜΗΣ ΓΕΓΟΝΕΝΑΙ ΠΟΠΛΙΩΙ ΣΟΥΛΠΙΚΙΩΙ ΚΑΙ ΓΑΙΩΙ
ΟΥΑΛΓΙΩΙ ΥΠΑΤΟΙΣ (κενό)
11. ΒΩΜΟΝ ΤΥΧΗΣ ΣΩΤΗΡ[ίου ύ]ΠΕΡ ΤΗΣ ΕΜΗΣ ΕΠΑΝΟΔΟΥ ΠΡΟΣ Τ[ήι]
ΚΑΠΗΝΗ ΠΥΛΗ Η ΣΥΝΚ[λητος] ΑΦΙΕΡΩΣΕΝ ΠΡΟΣ Ω ΤΟΥΣ ΙΕΡΕ[ίς —]
5 ΤΑΣ ΙΕΡΕΙΑΣ ΕΝΙΑ[ύσ]ΙΟΝ [- π]ΟΙΕΙΝ ΕΚΕΛΕΥΣΕΝ ΕΝ ΕΚ[είνηι—]
ΗΜΕ[ραι έ]Ν Η [ύπάτοι]Σ [— κα]Ι Μ[άρ]ΚΩ[ι—]

3. Το απόσπασμα αυτό, που ονομάστηκε F και δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στο *Journal of Hellenic Studies* 18,1898, 3 σ. 100, δεν αναγνωρίστηκε ως θραύσμα του Res Gestae παρά μόνο από τον A. von Domaszewski.

Anderson 1898, σ. 100, n° 43 (*IG* III, 323, Domaszewski 1911, σ. 569, *CIL* III, Suppl., σ. 2328").

- 1 [— ήγεμ]Ο[νος —]
14.1 [-] ΜΟΥ ΓΑΙΟΝ Κ[αί ~]

- 5 [-]ΗΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΜ[ήν—]
 [--- Ρωμαί]ΩΝ ΠΕΝΤΕΚΑΙΔ[εκαέτεις -]
 [-] ΠΕΝΤΕ ΕΤΗ ΕΙΣ [~]
 [--] ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑΝ ΚΑΤ[αχθώσιν --]

[... ἐνήφισα]ΤΟ 2 ΠΙΠΕΙΣ ΔΕ ΡΩ[μαίων]

[...ά]ΥΤΩΝ ΠΡΟΣΗΓ[όρευσαν ...]

- 10 15.1 [..Ρωμ]ΑΙΩΝ ΚΑΤ[ανδρα-]
 [...] ΔΙΑ[θήκην ..]

4. Το θραύσμα Α.

Anundell 1834,2, σ. 426, Hamilton 1836, 2, σ. 455, (Boeckh, CIG III, σ. 56, n° 3971 ; Mommsen 1865, XLY), Le Bas-Waddington 1870, 3, 306 n° 1194 Β και C (CIL III, σ. 769), Mommsen 1883, LV, από μια αποτύπωση του G. Hirschfeld , Buckler 1933, σ.51.

15. [...4...]

- 1 ΣΕΙΤΟΜΕΤΡΟΥΜΕΝΩ ΔΗΜΩ ΕΔΩΚΑ [.. ου]ΤΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΛΕΙΩΝ

ΕΙΚΟΣΙ ΜΥΡΙΑΔΩΝ ΥΠΗΡΧΕΝ (κενό)

- 16.1 ΧΡΗΜΑΤΑ Α ΕΝ ΥΠΑΤΕΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΜΗ ΚΑ[ί μ]ΕΤΑ ΤΑΥΤΑ ΥΠΑΤΟΙΣ ΜΑΡ-

ΚΩ ΚΡΑΣΣΩ ΚΑΙ ΝΑΙΩ ΛΕΝΤΛΩ ΑΥΤΟΥ[ρι] ΤΑΙΣ ΠΟΛΕΣΙΝ ΗΡΙΘΜΗΣΑ

- 5 ΥΠΕΡ ΑΓΡΩΝ ΟΥΣ ΕΜΕΡΙΣΑ ΤΟΙΣ ΣΤΡΑ[τιώ]ΤΑΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΕΓΕΝΟΝ

[τ]Ο ΕΝ [Ττα]ΛΙΑ ΜΕΝ ΜΥΡ[ια πεντακι]ΣΧΕ[ίλια μν]ΡῖΑΔΕΣ

5. Το θραύσμα Β ανακαλύφθηκε από τον W. Buckler.

Buckler 1933, σ. 51-52, για τις φωτογραφίες, Drew-Bear και Scheid 2006.

- 1 [- στρα]ΤΙ[ω]ΤΩΝ
 [- ή]ΔΙΚῖΑΣ 2 ΚΑ[ι] ΜΕΤ[έπειτα ~]
 [- υπά]ΤΟΙΣ ΚΑΙ Π[ά]ΛΙΝ ΓΑ[ῖτοι~]
 [-] ΥΠΑΤΟΙΣ ΚΑΙ ΓΑΙΩΙ ΚΑ[λ]ΟΥΕΙΣΙΩ[ι -]

- 5 [- υπάτοι]Σ ΚΑΙ ΛΟΥΚΙΩΙ ΛΕΝΤΛΩΙ ΚΑ[ι] ΜΑΡΚΩΙ ΜΕΣ[σάλλα]
 [-] ΚΑΝΕΙΝΙΩΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΤΩΙ ΦΑΒΡΙΚΙΩΙ ΥΠΑΤ[οις]
 [- στρατιώται]Σ ΑΠΟΛΥΟΜΕΝΟΙΣ ΟΥΣ ΚΑΤΗΓΑΓΟΝ ΕΙΣ ΤΑΣ
 [- φιλαν]ΘΡΩΠΟΥ ΟΝΟΜΑΤΙ ΕΔΩΚΑ ΕΝΓΥΣ ΜΥΡΙΑΔΑΣ

17. [. .1 .. χ]ΡΗΜΑΣΙΝ ΕΜΟΙΣ ΥΠΕΛΑΒΟΝ ΤΟ ΑΙΡΑΡΙΟΝ ΕΙΣ Ο ΚΑΤΗ-

- 10 [- έπτι]ΑΚΟΣΙΑΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΜΥΡΙΑΔΑΣ 2 ΚΑΙ ΜΑΡΚΩΙ ΛΕ-
 πίδωι -] ΑΡΡΟΥΝΤΙΩΙ ΥΠΑΤΟΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΑΙΡΑΡΙΟΝ
 [- κατέ]ΣΤΗ ΙΝΑ ΕΞ ΑΥΤΟΥ [α] ΔΩΡΕΑΙ ΤΟΙΣ ΑΠΟΛΥΟΜΕΝΟΙΣ ΣΤΡΑΤ[ι-]
 [-- εῖκ]ΟΣΙ ΕΝΙΑΥΤΟΥΣ Η ΠΛΕΙΟΝΑΣ ΕΣΤΡΑΤΕΥΣΑΝΤΟ ΜΥΡΙΑΔΑΣ Τ[ε-]
 [τρακισχειλίας διακο]ΣΙΑΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΜΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΚΑΤΗΝΕΝΚ[α]

- 15 18. [--] ΕΞ ΟΥ ΝΑΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΠΛΙΟΣ Λ[έ]ΝΤΛΟΙ ΥΠΑΤΟΙ ΕΓΕΝΟΝΤΟ

[.. δη]ΜΟΣΙΑΙ ΠΡΟΣΟΔΟΙ ΑΛΛΟΤΕ ΜΕΝ ΔΕΚΑ ΜΥΡΙΑΣΙΝ ΑΛ-
[λoτε -- σει]ΤΙΚΑ {I}Σ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΙΚΑΣ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ [έ]Κ ΤΗΣ ΕΜΗΣ ΥΠΑΡ-

19.1 [ξεως - Βουλ]ΕΥΤΗΡΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΛΗΣΙΟΝ ΑΥΤΩΙ ΧΑΛΚΙΔΙΚΟΝ ΝΑΟΝ
[-- Π]ΑΛΑΤΙΩΙ ΣΥΝ ΣΤΟΑΙΣ ΝΑΟΝ ΘΕΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΠΑΝΟΣ ΙΕΡΟΝ
[- ιπποδρόμ]Ω ΤΩ ΠΡΟΣΑΓΟΡΕΥΜΕΝΩ ΦΛΑΜΙΝΙΩ ΗΝ ΕΙΑΣΑ ΠΡΟΣΑΓΟΡΕΥ-

[εσθαι -] ΕΚΕΙΝΟΥ ΟΚΤΑΟΥΙΑΝ ΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΑΥΤΗΝ ΑΝΕΣΤΗΣΕΝ
[- μεγάλ]Ω ΙΠΠΟΔΡΟΜΩΙ 2 ΝΑΟΝ ΕΝ ΚΑΠΕΤΩΛΙΩ ΔΙΟΣ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟ-
[ρου - Βροντ]ΗΣΙΟΥ ΝΑΟΝ ΚΥΡΕΙΝΟΥ ΝΑΟΥ[ς] ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΗΡΑΣ ΒΑΣ[ι-]
[λίδος - έλευ]ΘΕΡΙΟΥ ΕΝ ΑΟΥΝΤΕΙΝΩ ΗΡΩΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ ΙΕΡΑ ΟΔ[ώι -]

25 [-- Ου}ΕΛΙΑ ΝΑΟΝ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΝΑΟΝ ΜΗΤΡΟΣ ΘΕΩΝ ΕΝ ΠΑ[λα-]

20 [τίωι - 1 Καπιτ]ΩΛΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΝ ΕΚΑΤΕΡΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ Α-

[ναλώμασιν - έ]ΠΕΣΚΕΥΑΣΑ ΑΝΕΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΜΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ 2 ΑΓΩ-

[γούς - πλείς]ΤΟΙΣ ΤΟΠΟΙΣ ΤΗΙ ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΙ ΟΛΙΣΘΑΝΟΝΤΑΣ ΕΠΕΣΚΕΥΑ-

[σα .. καλούμ]ΕΝΟΝ ΜΑΡΤΙΟΝ (!) ΕΔΙΠΛΩΣΑ ΠΗΓΗΝ ΝΕΑΝ [εί]Σ ΤΟ [(ρε]ΙΘΡΟΝ

30 [--] 3 ΑΓΟΡΑΝ ΙΟΥΛΙΑΝ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΗΤΙΣ ΗΝ ΜΕΤΑ[ξύ]

[-- Διοσκόρω]Ν ΚΑΙ ΚΡΟΝΟΥ ΠΡΟΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΑ [έ]ΡΓ[α —]
[- κ]ΑΙ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΒΑΣΙ[λικήν -]
[-- έ]Ξ ΕΠΙΓΡΑΦ[ής -]

6. Το θραύσμα E.

Arrundell 1834,2, σ. 427, Hamilton 1836,2,σ. 455 (Boeckh, *CIG* III, σ. 55, n° 3971, Mommsen 1865, LI), Le Bas-Waddington 1870, 3, 305 n° 1194 C (*CIL* III, p. 775), Mommsen 1883, LXI, από μια αποτύπωση του G. Hirschfeld.

1 21.1 ΕΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΙ ΕΛΑΦΕΙ ΑΡΕΩΣ ΑΜΥΝΤΟΡΟΣ ΑΓΟΡΑΝ ΤΕ ΣΕΒΑΣΤΗΝ ΕΚ
- έπό]ΗΣΑ ΘΕΑΤΡΟΝ ΠΡΟΣ ΤΩΙ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΝΑΩΙ ΕΠΙ ΕΛΑΦΟΥΣ ΕΚ
Π[λείστου]
[μέ]ΡΟΥΣ ΑΓΟΡΑΣΘΕΝΤΟΣ ΑΝΗΓΕΙΡΑ ΕΠΙ ΟΝΟΜΑΤΙ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ ΤΟΥ
ΓΑ[μβρου]
[-] 2 ΑΝΑΘΕΜΑΤΑ ΕΚ ΛΑΦΥΡΩΝ ΕΝ ΚΑΠΙΤΩΛΙΩΙ ΚΑΙ [να]ΩΙ ΙΟΥΛΙΩΙ ΚΑΙ ΝΑΩ
Απόλλων

5 ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΣ ΚΑΙ Α[ρεως ά]ΦΕΙΕΡΩΣΑ Α ΕΜΟΙ [κατε]ΣΤΗ ΕΝΓΥ[ς -]

[δισχειλί]ΩΝ ΠΕΝΤΑΚ[οσίων 3 -] ΧΡΥΣΟΥΝ ΣΤΕΦΑ[νον-- λει]Τ[ρών - πεντακισ-]

6. Το θραύσμα C.

Buckler 1933, σ. 52, για τις φωτογραφίες, Drew-Bear και Scheid 2006.

I 21.3 [χειλίω]Ν ΚΑΤΑΦΕΡΟΥΣΑΙΣ ΤΑΙΣ ΕΝ ΙΤΑΛΙΑ ΠΟΛΕΙΤ[είαι]Σ ΚΑ[ι ~]
[πέμπ]ΤΟΝ ΥΠΑΤΕΥΩΝ ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΟΝ ΟΣΑΚΙΣ ΑΥΤΟΚΡ[άτωρ -]
[τά]Σ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΕΠΑΝΓΕΛΙΑΣ ΟΥΚ ΕΛΑΒΟΝ [-]
[-] ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΟΘΥΜΙΑΣ ΩΣ ΤΟ [-]

5 22.1 [---μ]ΟΝΟΜΑΧΙΑΣ ΕΔΩΚΑ ΤΩΙ ΕΜΩ ΟΝΟΜΑΤΙ ΚΑΙ ΠΕΝ[τάκις---υί-]

- ΩΝΩΝ ΕΝ ΑΙΣ ΜΟΝΟΜΑΧΙΑΙΣ ΕΠΥΚΤΕΣΑΝ ΩΣ ΜΥΡΙ[ιοι - με-]
 ΤΑΚΕΚΛΗΜΕΝΩΝ ΤΗΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΘΕΑΝ ΤΩΙ ΔΗΜ[ωι-]
 ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΝ ΤΟΥ ΕΜΟΥ ΥΙΩΝΟΥ 2 ΘΕΑΣ ΕΠΟΙΗΣΑ ΔΙ ΕΜ[ου -]
 ΑΡΧΩΝ ΕΝ ΜΕΡΕΙ ΤΡΙΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΣΑΚΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΔΕΚΑ[πεντε -]
 10 ΜΑΡΚΟΝ ΑΓ[ρ]ΠΙΠΠΑΝ ΘΕΑΣ ΤΑΣ ΔΙ ΕΚΑΤΟΝ ΕΤΩΝ [-]
 ΣΑΙΚΛΑΡΕΙΣ ΕΠΟΙΗΣΑ ΓΑΙΩΙΦΟΥΡΝΙΩΙ ΚΑΙ Γ[αίωι -]
 ΤΡΕΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ ΘΕΑΣ ΑΡΕΙ ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΟΙΗ[σα - μετέ-]
- ΠΕΙΤΑ ΕΝΙΑΥΤΟΙΣ ΔΟΓΜΑΤΙ ΣΥΝΚΛΗΤΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΩΙ Εποίησαν - - 3 }
 ΕΚ ΛΙΒΥΗΣ ΘΗΡΙΩΝ ΕΜΩΙ ΟΝΟΜΑΤΙ Η ΥΙΩΝ Η ΥΙΩΝ[ων ---]
 15 ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟΙΣ ΕΔΩΚΑ ΕΞΑΚΙΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΣΑΚΙΣ ΕΝ [-]
 23. ΚΑΙ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑ (κενό) 23. ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ ΘΕΑΝ ΤΩΙ ΔΗΜ[ωι — τό-]
 ΠΩ ΝΥΝ ΕΣΤΙΝ ΑΛΣΟΣ ΚΑΙΣΑΡΩΝ ΕΚΚΕΧΩΣΜ[ένης - όκτα-]
 ΚΟΣΙΩΝ ΠΟΔΩΝ ΕΠΙ ΠΛΑΤΟΣ ΧΕΙΛΙΩΝ ΔΙΑΚ[οσίων - έ-]
 ΧΟΥΣΑΙ ΤΡΙΗΡΕΙΣ Η ΔΙΚΡΟΤΟΙ ΑΙ Δ ΗΣΣΩΝΕΣ ΠΛΕΙΟ[- ή-]
 20 24. ΓΩΝΙΣΑΝΤΟ ΕΞΩ ΤΩΝ ΕΡΕΤΩΝ ΠΡΟΣΠΟΥ ΑΝ[δρες - (κενό) 24. Εις ν-]
 ΑΟΥΣ ΠΑΣΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΝΙΚΗ[σας -]
 ΚΑΤΕΣΧΗΚΕΙ ΙΕΡΟΣΥΛΗΣΑΣ Ο ΥΠ ΕΜΟΥ ΚΑ[ταγωνισθείς -]
 ΕΦΙΠΠΟΙ ΜΟΥ ΚΑΙ ΕΦ ΑΡΜΑΣΙΝ ΑΡΓΥΡΟΙ [- ογδοήκον-]
 ΤΑ ΟΥΣ ΑΥΤΟΣ ΗΡΑ ΕΚ ΤΟΥΤΟΥ ΤΕ ΤΟ[υ -]
 25 ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΤΩ ΤΕ ΕΜΩ ΟΝΟ[ματι - άνδρια-]
 25. ΣΙΝ ΕΤΙΜΗΣΑΝ ΑΝΕΘΗΚΑ (κενό) 25. / ΘΑΛ[ασσαν - ει-]
 ΡΗΝΕΥΣΑ ΕΞ ΩΝ ΤΡΕΙΣ ΠΟΥ ΜΥΡΙΑΔ[ας - 2 ώμο-]
 ΣΕΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΜΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ [- Άκτι-]
 Ω ΕΝΕΙΚΗΣΑ ΗΓΕΜΟΝΑ ΕΞ[ητήσατο - έ-]
 30 ΠΑΡΧΕΙΑΙ ΓΑΛΑΤΙΑ ΙΣΠΑΝΙΑ ΛΙ[βύη - 3 στρατεύσαμε-]
 ΝΟΙ ΗΣΑΝ ΣΥΝΚΛΗΤΙΚΟΙ ΠΛΕ[ίους - μετέπει-]
 ΤΑ ΕΓΕΝΟΝΤΟ ΥΠΑΤΟΙ ΑΧΡΙ Ε[κείνης - όγδοη-]
 ΚΟΝΤΑ ΤΡΕΙ(κενό)Σ ΙΕΡΕΙΣ ΠΡΟΣ[που ~]
 26. [πασώ]Ν Ε[πα]Ρ[χ]ΕΙΩΝ ΔΗ[μου ---]

Το κάστρο της Απολλωνίας 2023 (προσωπικό αρχείο)

Όψη της Απολλωνίας 1930. Πηγή: Buckler, H., Calder W. M., Guthrie. W. K. C. (1933) *Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia, Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, MAMA τ.IV. Μάντσεστερ. Πίνακας 7, σ. 151.

Ένα από τα θραύσματα του Monumentum Apolloniense που βρίσκεται στο Μουσείο της Αντιόχειας Πισιδίας. Πηγή: <https://biblearchaeologyreport.com/2019/12/13/caesar-augustus-an-archaeological-biography/>

Από την πύλη του κάστρου της Απολλωνίας 2023 (προσωπικό αρχείο)

Τμήμα του Monumentum Antiochenum 2019 (προσωπικό αρχείο)

To Monumentum Ancyranum. Πηγή:<https://turkisharchaeonews.net/object/temple-augustus-and-roma-ankara>